

Universitetet
i Stavanger

**Hulda Mjöll Gunnarsdóttir,
Elisabeth Enoksen, Hanne Aurbakken,
Hege Jangsett og Gabrielle Kvaløy**

FEB – Foreldre etter brudd

Barnevernets tiltak for foreldre med store samarbeidsutfordringer etter brudd: Et samarbeidsprosjekt mellom Sandnes kommune og Universitetet i Stavanger

RAPPORT NR. 142

UNIVERSITETET I STAVANGER

MAI 2026

Universitetet i Stavanger
Postboks 8002, Ullandhaug
N-4086 Stavanger NORGE
www.uis.no

Rapporter fra UIS
Rapport nr. 142
ISSN 2387-6662
ISBN 978-82-8439-486-2

Bildet på framside er hentet fra
Sandnes kommune sin portefølje

Forord

Utviklingen av FEB-foreldre etter brudd ble satt i gang etter initiativ fra Hege Jangsett og Hanne Aurbakken. Begge jobbet den gang i barnevernstjenesten i Sandnes. Etter mange års erfaring med å følge opp familier der foreldre levde med store samarbeidsutfordringer etter brudd, savnet de en systematisk tilnærming til denne problemstillingen. Universitetet i Stavanger ble koblet på prosjektet i 2022. Vi ble tidlig enige om at samarbeidet måtte bygge på gjensidig dialog, tillit og tid til langsomme prosesser. Vi har møttes en rekke ganger, diskutert, sparret med hverandre og hatt stor takhøyde for å uttrykke uenighet og ulike perspektiver. Møtene mellom oss har båret preg av faglig kompetanse og engasjement, men også humor og latter, samt en genuin velvilje og et ønske om å videreutvikle FEB-foreldre etter brudd. Nå som rapporten er klar, er vi glade over å ha fått til et fagutviklingsprosjekt, en dokumentasjon av utviklings- og innovasjonsprosesser i arbeid med tiltaket, og den unike samarbeids- og samskapingsprosessen vi har fått til i lag. FEB er under kontinuerlig utvikling, og flere utviklingsskritt er satt i verk mens rapporten har vært under utarbeidelse.

Rapporten har vært til vurdering hos fagfelle prof. Pravin Tembjerger, som har gitt oss gode innspill. Vi har fått tillatelse til å gjengi noe av det han skrev om prosjektet i dette forordet:

«Lesningen av FEB-prosjektet har vært særlig interessant og har utløst flere faglige assosiasjoner knyttet til modellutvikling og implementering. Prosjektet fremstår som et omfattende og faglig betydningsfullt arbeid. Bottom-up-initiativer i offentlig sektor som dokumenterer systematisk praksisutvikling over tid er relativt sjeldne. Etableringen og dokumentasjonen av et tiltak som adresserer komplekse problemstillinger etter samlivsbrudd representerer et viktig bidrag til feltet. Jeg vil også fremheve at samskaping med forskere representerer et vesentlig steg i riktig retning, særlig for slike bottom-up-innovasjoner. Slike samarbeid har potensial til å styrke kunnskapsgrunnet for praksisbaserte tiltak og legge til rette for mer robust implementering på tvers av tjenester. Særlig i lys av at dette er en bottom-up-innovasjon utviklet i praksisfeltet, er arbeidet både relevant og potensielt overførbart. I den videre utviklingen kan det være hensiktsmessig å styrke og tydeliggjøre brukerinvolvering, herunder avklare hvilke brukergrupper som inngår, og hvordan deres erfaringer systematisk informerer innhold og prioriteringer.»

Sammendrag

Prosjektet **FEB – Foreldre etter brudd** er et fagutviklings- og innovasjonsprosjekt etablert i samarbeid mellom Barnevernstjenesten i Sandnes og Universitetet i Stavanger. Formålet har vært å forankre og videreutvikle FEB som et kunnskapsbasert hjelpetiltak for foreldre med store samarbeidsutfordringer etter samlivsbrudd, der barnas omsorgssituasjon påvirkes negativt av foreldrenes konflikt og fastlåste samspill.

FEB er et strukturert og frivillig hjelpetiltak for foreldre som har store samarbeidsutfordringer etter brudd. FEB-kursene tematiserer blant annet konfliktforståelse, regulering av egne følelser, barns behov, kommunikasjon, og reparasjon. Et gjennomgående prinsipp er at foreldrene skal arbeide med egen forståelse og egen handlingskapasitet, framfor å rette oppmerksomheten mot den andre forelderens.

Bakgrunnen for prosjektet er erfaringer fra praksisfeltet med et økende antall familier der foreldresamarbeidet etter brudd er så belastet at det går ut over barnas trygghet, trivsel og utvikling, samtidig som det har vært mangel på systematiske og målrettede tiltak for denne gruppen. Prosjektet har derfor hatt en todelt målsetting: å styrke tiltakets forskningsmessige og teoretiske forankring, og å videreutvikle FEB i lys av praksiserfaringer, litteraturgjennomganger og dialog mellom forskere og fagpersoner. Vi definerer prosjektet som et samskapingsprosjekt mellom forskning og praksis.

Prosjektet har bidratt til å tydeliggjøre og skriftliggjøre FEBs sammensatte kunnskapsbase og begrepsbruk. Vi har drøftet begrepene konflikt, høykonflikt og hensiktsmessigheten ved å bruke disse. FEB-foreldre etter brudd betegner nå foreldrenes situasjon med begrepet samarbeidsutfordringer framfor å benytte ordet høykonflikt, fordi det gir en mer nyansert og mindre fastlåst forståelse av familiens situasjon. Et sentralt utviklingsområde i prosjektperioden har vært arbeidet med vold og fortsettelsesvold. Gjennom samarbeid med UIS, drøftinger med fagmiljøer på voldsfeltet og interne faglige drøftinger i barnevernstjenesten i Sandnes er FEB videreutviklet med større oppmerksomhet på risikovurdering, sikkerhet og behovet for å skille mellom saker som kan forstås som konflikt, og saker der vold inngår som en sentral del av problematikken. Prosjektet har samtidig satt søkelys på barns perspektiver og medvirkning som et område som må styrkes ytterligere i tiltakets videre utvikling.

Samlet sett har prosjektet bidratt til å styrke FEB som et praksisnært, systematisk og kunnskapsforankret tiltak i barnevernets arbeid med familier etter brudd. Samtidig har prosjektet synliggjort behov for videre utvikling, særlig knyttet til barns medvirkning, inntaksvurderinger, håndtering av vold, evaluering og kvalitetssikring ved videre spredning av tiltaket. Rapporten avsluttes med 9 anbefalinger for videre arbeid med utvikling av FEB-foreldre etter brudd.

Innhold

Forord	3
1. Introduksjon	6
2. Metodisk tilnærming	9
Datakilder	9
Prosess og samskaping	11
3. Begrepsbruk i arbeid med foreldre som lever med samarbeidsutfordringer.....	14
Konflikt og høykonflikt.....	14
Vold og fortsettelsesvold	17
4. Forskning på samarbeidsutfordringer og høykonflikt i familier etter brudd	19
Forskning på program rettet mot foreldre i høykonflikt etter brudd	23
5. FEB- foreldre etter brudd.....	25
Teoretiske og forskningsbaserte perspektiver som har gitt inspirasjon i utviklingen av FEB-Foreldre etter brudd	30
Familieterapi og psykoedukasjon	30
Circle of security – parents (COS-P).....	31
Trygghetssirkelen (Circle of security).....	32
Bryt voldsarven – utviklet av ATV	33
Tuning into teens (TINT)	36
Traumebevisst omsorg	38
Psykologisk førstehjelp	40
De utrolige årene (DUÅ)	42
6. Tema som utmerket seg og som har fått spesifikt fokus i workshops og drøftinger	43
Begrepsbruk- Høykonflikt eller samarbeidsutfordringer?	43
FEB som tiltak for foreldre der det har vært vold eller foregår fortsettelsesvold	45
Barns medvirkning og barns perspektiver i FEB	49
Mangfold og stereotyper	51
FEB - overføring og kvalitet.....	52
Avsluttende anbefalinger og punkt for videre utvikling	53
7. Referanser.....	55

Introduksjon

Barn som lever med foreldre som har konfliktfylte forhold til hverandre befinner seg ofte i en utsatt posisjon preget av lojalitetskonflikter, emosjonell belastning og redusert opplevelse av trygghet. Forskning viser at høykonfliktsituasjoner mellom foreldre er assosiert med økt risiko for psykiske vansker, som angst, depresjon og tilpasningsproblemer (Amato & Keith, 1991; Harold et al., 2007). Dersom barnet trekkes aktivt inn i konflikten, forsterkes risikoen ytterligere (Buehler & Welsh, 2009; van Dijk et al., 2022).

Foreldre som har utfordringer med samarbeid etter brudd, skal forholde seg til to lovverk (Barneloven, 1981 og Barnevernsloven, 2021) og ofte mange hjelpeinstanser. Antallet familier som kommer i kontakt med barnevernstjenesten på grunn av en høy grad av konflikt mellom foreldre etter brudd, er økende. Denne gruppen familier er sammensatt, og utfordringene de står i er komplekse. Kontakten med barnevernstjenesten etableres enten 1) ved at foreldre selv tar kontakt med ønske om hjelp til å håndtere konflikten og bekymring for egne barn, 2) ved at en forelder tar kontakt på grunn av bekymring for barns omsorgssituasjon hos den andre forelderen, eller 3) ved at andre, som oftest offentlige instanser som politi, skole, helsestasjon, barnehage, melder til barnevernet om bekymring for barn som lever med høykonflikt (Sudland, 2024).

Barnevernstjenesten har ansvar for å sikre at barn får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid (Barnevernsloven § 1-1). Videre slår barnevernloven fast at barnets beste skal være det grunnleggende hensynet i alle handlinger og avgjørelser (Barnevernsloven § 1-3). Barn har rett til medvirkning, og deres synspunkter skal tillegges vekt etter alder og modenhet (§ 1-4). Barnets beste og barns rett til å bli hørt er også innlemmet i barneloven (§ 48, § 31) og i FNs barnekonvensjon art. 3 og art. 12. I henhold til barnevernsloven har barnevernet også plikt til å undersøke forhold som gir grunn til bekymring for barn (Barnevernsloven § 2-2), å iverksette hjelpetiltak for å bedre omsorgssituasjonen (Barnevernsloven § 3-1, § 3-4) og å fremme eventuell omsorgsovertakelse ved alvorlig omsorgssvikt (Barnevernsloven § 5-1). Barnevernets oppdrag er ikke å løse selve foreldrekonflikten, men å vurdere konsekvensene av konflikten for barnet. Vedvarende og alvorlige samarbeidsutfordringer mellom foreldre kan medføre psykisk omsorgssvikt og påvirke barnets utvikling negativt (Hua, 2023; Fosco et al., 2023; Lee og Lee, 2024). Barnevernet har derfor plikt til å agere ved bekymring for foreldrekonflikt ved å undersøke saken, sikre barnets medvirkning, sørge for beskyttelse, vurdere og sette i verk tiltak.

Barnevernstjenesten i Sandnes satte i 2015 i gang et arbeid med å utvikle en systematisk tilnærming til ivaretagelse av familier i høykonflikt som var i kontakt med tjenesten. Initiativtakerne hadde over tid sett at det var mangel på gode veiledningstiltak for målgruppen, samtidig som tjenesten fikk kontakt med stadig flere familier som strevde med høykonflikt og samarbeidsvansker etter et brudd. De hadde jobbet lenge med tiltak i barnevernet og hadde gode erfaringer med gruppetiltak som for eksempel Bryt voldsarven og Trygghetssirkelen (COS-P). På bakgrunn av dette utviklet initiativtakerne et gruppetiltak for denne målgruppen. Dette tiltaket heter FEB-Foreldre etter brudd (heretter kun kalt FEB), og det første FEB-kurset ble avholdt høsten 2016. I arbeidet med å etablere tilbudet ble det også gitt ut informasjon til kollegaer i Sandnes barnevernstjeneste, og kriterier for rekruttering av deltakere ble utarbeidet. Kriteriene var at det var meldt bekymring for barn i familien til barnevernet og at det ikke skulle foreligge besøksforbud mellom foreldrene. FEB tilbys også som et individuelt veiledningstiltak til foreldre, når det foreligger gode grunner for det.

FEB består av samtaler, kurskvelder og avtaleinngåelse om videre samarbeid mellom foreldre (FEB-avtale). Opplegget er utformet i tråd med barnevernstjenestens forpliktelser til å følge opp foreldre og barn med hjelpetiltak ved bekymring. FEB er i prinsippet et frivillig hjelpetiltak, som har som formål å forebygge og stoppe negativ utvikling hos barn av foreldre som lever i høykonflikt etter brudd.

I 2024 har opp mot 150 foreldrepart fått tilbud om FEB i gruppe og individuelt i Sandnes barnevernstjeneste. Siden 2016 har stadig flere kommuner henvendt seg til Sandnes barnevernstjeneste og bedt om å få bruke FEB-tilnærmingen i sitt arbeid med foreldre som er i høykonflikt. FEB ble i 2022 registrert som et eget varemerke, og initiativtakerne driver i dag en omfattende opplærings- og veiledningsvirksomhet for kommuner som benytter seg av dette tiltaket. Tjenester som vil ta i bruk FEB-Foreldre etter brudd, må gjennomføre et 3-dagerskurs for FEB-veiledere i regi av Barnevernstjenesten i Sandnes, v/Fagpersonene som har utviklet tiltaket. For å kvalifisere som kursholder og veileder må en ha gjennomført FEB-kurs for veiledere og delta i et nettverk for fagpersoner som driver med FEB-kurs for foreldre. Det tilbys også opplæringspakker til saksbehandlere og kontaktpersoner i tjenester som tilbyr FEB-kurs til foreldre etter brudd. Disse opplæringskursene har til hensikt å sikre at tjenester som tilbyr FEB er godt koordinert og informert om tiltakets formål og hensikt.

I dag bruker 16 kommuner FEB gjennom sine barnevernstjenester, som hjelpetiltak for familier som er preget av høykonflikt. I tillegg har FEB-teamet hatt mange informasjonsoppdrag om FEB til kommuner i andre deler av landet:

Kommuner som driver FEB-Foreldre etter brudd
Sandnes
Gjesdal
Time
Klepp
Dalane/Egersund
Haugesund
Hjelmeland
Strand
Randaberg
Bergen
Osterøy

FEB ved barnevernstjenesten i Sandnes organiserer følgende aktiviteter:

- 1) Driver FEB som hjelpetiltak for foreldre som kommer i kontakt barnevernstjenesten i Sandnes på bakgrunn av høykonflikt som har negative og skadelige innvirkninger på barna deres.
- 2) Opplæringsdager for fagpersoner som skal starte og drive FEB-kurs i sin tjeneste.
- 3) To og halv times opplæring og informasjon til saksbehandlere i barnevernstjenester som tilbyr FEB som hjelpetiltak.
- 4) Nettverksmøter (halvårlige) for fagpersoner som driver FEB-kurs, for veiledning, utveksling av erfaringer og informasjon, samt dialog om utviklingsbehov i opplegget.
- 5) Læringsnettverk med Gjesdal barnevernstjeneste og Universitetet i Stavanger for kunnskapsbasert utvikling av FEB.

Dette prosjektet er et samarbeid mellom Universitetet i Stavanger og Barnevernstjenesten i Sandnes kommune. Prosjektet er finansiert via Statsforvalteren i Rogaland sine midler til læringsnettverk i det kommunale barnevernet. Prosjektet har hatt som formål å forankre og videreutvikle barneverntiltaket Foreldre etter brudd (FEB) basert på eksisterende forskning. Denne rapporten redegjør først for relevant forskning om høykonflikt innen familier etter brudd og gir en kort fremstilling av internasjonale studier som har forsket på effekten av konkrete programmer rettet mot separerte og skilte foreldre. Deretter beskrives utforming av FEB-kurs og den kunnskapsbasen som FEB er forankret i og inspirert av. Dette svarer på den første delen av målsetningen for prosjektet. Til slutt redegjør rapporten for hovedutfordringene vi i fellesskap har adressert og arbeidet med gjennom prosjektperioden. Denne delen svarer på den

andre delen av prosjektets målsetting om videreutvikling av FEB. Til slutt presenteres konkrete anbefalinger for det videre utviklingsarbeidet med FEB-foreldre etter brudd.

Før vi redegjør for tidligere forskning, vil vi gi en beskrivelse av den metodiske tilnærmingen til prosjektet samt presentere noen sentrale begrepsavklaringer.

Metodisk tilnærming

Formålet med dette utviklingsprosjektet er å forankre og videreutvikle et konkret produkt (FEB). Selv om vi hele tiden har hatt et klart formulert mål og en tidsramme å forholde oss til, har prosessen vært preget av at utfordringene og løsningene formuleres og endres underveis som følge av ny kunnskap (både forskningsbasert, erfaringsbasert og taus kunnskap) som deles og skapes i møtet mellom forskere og FEB- utviklere, samt utprøving og implementering av foreslåtte tiltak i praksis. I så måte inneholder prosjektet tydelige elementer av både samskaping og innovasjon.

Formål og prinsipper for prosjektet:

- Bidra til forankring av FEB i forskning
- Være sparringspartner i utviklingsprosessen
- Gjennomføre forskning på problemområdet
- Bidra til skriftliggjøring og kunnskapsforankring
- Likestilt inngang: Praksiskompetanse og forskningskompetanse

Prosjektet har hatt et eksplorerende forskningsdesign der vi har benyttet oss av ulike datakilder, noe vi skriver mer om i neste underkapittel. Samskapings- og innovasjonselementene har påvirket forskerrollen og særlig fordret refleksivitet i samspill med FEB-utviklerne. Dette beskrives nærmere i underkapittelet om Prosess og samskaping.

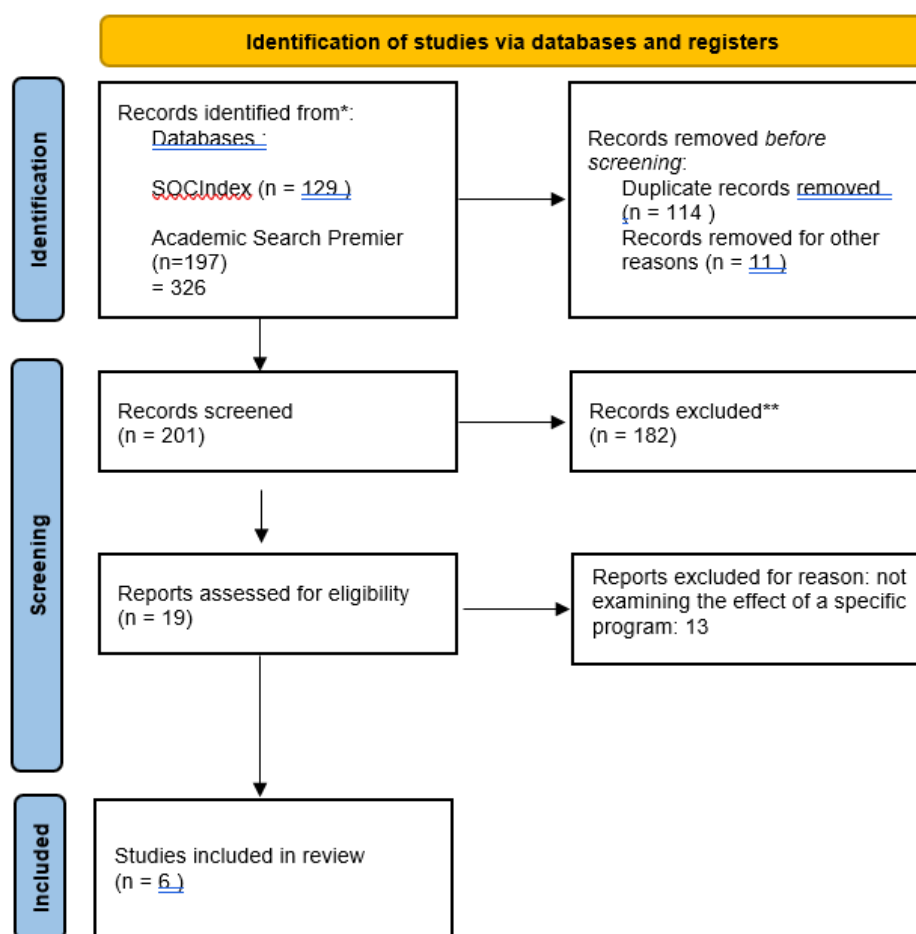
Datakilder

Prosjektgruppen har benyttet ulike datakilder og tilnærminger for å skape en felles forståelse for prosjektet og for å få best mulig oversikt over FEB som program i utvikling. Det var avgjørende for forskerne å få god kjennskap til programmets innhold, samt innsikt i både opplæringsprosesser og utviklingsarbeidet som foregår parallelt med drift av FEB-programmet og opplæring av nye FEB-tilbydere.

Datakildene som er brukt, er blant annet observasjon av opplæringskurs for fremtidige kursholdere (tre forskere). Feltnotatene fra observasjonen ble systematiserte og analysert av forskerne og resulterte i noen overordnede temaer med flere undertemaer, som ble drøftet i

møte med FEB-utviklerne. De overordnede temaene inkluderte utformingen av opplæringskursene (herunder blant annet utstrakt bruk av rollespill hvor de fremtidige kursholderne må innta rolle som foreldre), teorier, perspektiver og begreper som brukes i FEB-kursene (hvordan og hvorfor disse er valgt ut og hvordan de formidles), og overførbarheten til fremtidige FEB-kursholdere (hvordan erfaringsbasert og tauskunnskap overføres).

Forskerne har også fått tilgang til alt undervisningsmaterieell som brukes i FEB. For å underbygge og utfordre kunnskapsgrunnlaget FEB er bygget på har forskerne lagt stor vekt på å finne relevant eksisterende nasjonal og internasjonal forskning som kunne være relevant.

Figur 1 Flytskjema for litteratursøk

I tillegg til å søke eksplisitt etter forskning om foreldre i høykonflikt, samt etter tema som særlig har utmerket seg i prosessen (eksempelvis vold, høykonflikt og medvirkning, se særlig rapportens del 3 og 6), har det blitt gjennomført et systematisert søk i databaser (Academic Search Premier og SocINDEX) etter internasjonale studier som måler effekten av

programmer for foreldresamarbeid etter brudd. Søkeprosessen vises i figur 1 under, og en oversikt over de seks relevante programmene vi fant presenteres i rapportens del 4.

Prosess og samskaping

For å få til et konstruktivt samarbeid var felles forståelse for prosjektet og tillit i gruppa viktig. Et sentralt grep for å oppnå dette var at en av forskerne ble med som deltaker i opplæringsdager for FEB. Her foregikk det ikke observasjon, men forskeren deltok på lik linje med andre fagpersoner i kurset. Under dagene med observasjon måtte forskerne ta høyde for at det kan oppleves ubehagelig å bli observert og vurdert av forskere mens en utfører jobben sin, noe som krever ydmykhet fra forskernes side over å bli invitert inn. Samtidig må målsetningen med samskapingen være det drivende. Noe som kan virke dempende på uroen som kan oppstå i forbindelse med å bli «forskert på», er å sette ord på at alle involverte har samme målsetning og at ingen er «ute etter å ta noen». Det var avgjørende at det gjennomgående var rom for ærlige og kritiske innspill. Vi har i prosessen fått noen viktige påminnelser om å være bevisst på ord- og begrepsbruk i tverrsektorielle samarbeid, da særlig begreper fra forskningsverden (eksempelvis fagfelleevaluering, effektstudier etc.) ikke er allment brukt.

Fundamentet for dette prosjektet er teori, empiri og praksis hånd i hånd. Dette fordrer en kontinuerlig utforskning av og diskusjon om hvilket kunnskapsgrunnlag og hvilke teorier som er hensiktsmessige i den spesifikke praksiskonteksten. FEB bygger på en kombinasjon av erfaringsbasert kunnskap og en eklektisk sammensetning av allerede kjente metoder og faglige perspektiver som anvendes i barnevernsfaglig arbeid. Det er ikke like enkelt å begrepsfeste denne dimensjonen ved FEB. En omforent forståelse og felles eierskap har vært avgjørende for utviklingsprosessen og for formidlingen av resultat. FEB-utviklerne har delt erfaringer, utfordringer og valg de har gjort i utviklingen av FEB gjennom hele prosjektperioden. Forskerne har deltatt i drøftinger, stilt spørsmål og delt forskningsartikler, boktitler og forslag til verktøy (eksempelvis validerte måleinstrumenter) underveis. Selv om det har vært digital kommunikasjon og deling av materiell, har de fysiske møtene vært de viktigste arenaene for kunnskapsutvikling. Å sende avanserte forskningsartikler (ofte på engelsk) på e-post har liten funksjon om ikke disse operasjonaliseres, og relevansen av resultatene diskuteres i plenum.

Under vises en oversikt over artiklene og bøkene som har blitt presentert og diskutert i workshops og møter.

Artikler:

Bredal, A., & Stefansen, K. (2022). Vold eller foreldrekonflikt? Voldsutsatte mødres erfaringer med barneverntjenesten etter samlivsbrudd. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 99(2-3), 130-147.

Huglen, I., Hidalgo, W., Young, M., & Stokkebekk, J. (2020). Sterke barn i to hjem: Resiliensorientert familieterapi med skilte familier i vedvarende konflikt. *Fokus på familien*, 48(4), 231-251.

Hald, G. M., Strizzi, J. M., Ciprić, A., & Sander, S. (2020). The divorce conflict scale. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(2), 83-104.

Olkowska, A., Pacuka, A., & Jevne, K. S. (2020). «Å gå i spagaten». Familieveilederes erfaringer og utfordringer i arbeid med foreldrekonflikter i barnevernstjenesten. "To do the splits". *Family counsellors' experiences and challenges when working with high-conflict families in the context of the child welfare service*. <https://doi.org/https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2020-04-04>

Polak, S., & Saini, M. (2019). The complexity of families involved in high-conflict disputes: A postseparation ecological transactional framework. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(2), 117-140.

Saini, M., & Birnbaum, R. (2007). Unraveling the label of "high conflict": What factors really count in divorce and separated families.

Figur 2 Artikler som er blitt drøftet

Bøker:

Mohaupt, H. (2024). *Vold og foreldreskap*. Fagbokforlaget

Syrstad, E. & Flacké, A. K. (Red.) (2024). *Konflikt: forståelse og håndtering i møte med familier*. Fagbokforlaget

Figur 3 Bøker som er delt og drøftet

Dialogisk tilnærming

Vi har etterstrebet en uformell tone i møtene mellom forskerne og FEB-utviklerne der uenighet og konstruktiv kritikk begge veier har vært velkomne. I noen tilfeller har forskerne foreslått tiltak og endringer som FEB-utviklerne har argumentert for at av ulike grunner ikke er gjennomførbare eller ønskelige i praksis. Andre ganger har forslagene som har kommet

frem i samarbeidet ført til utprøving og implementering i praksis. Eksempelvis har temaet vold vært gjennomgående i prosjektperioden. I arbeidet med å finne ut hvordan denne tematikken best kan håndteres, både med tanke på inntak til og innhold i FEB-kurs, har det blitt arrangert møter (både digitale og fysiske) med ATV, voldsforskere og forfatterne av ressurshåndboken for barnevernets arbeid med høykonfliktsaker. Dette har videre ført til endringer i FEB-kurs (se rapportens del 6) og et økt søkelys på håndtering av vold i Barneverntjenesten i Sandnes. Innholdsendringene i FEB-kurset er delt med nettverket for FEB-tilbydere. Disse resultatene har krevet stor endringsvilje og handlekraft fra både FEB-utviklerne selv og Barneverntjenesten.

Vi har bevisst avholdt møter og workshops på ulike arenaer, som barneverntjenestens kontorer, UiS sine lokaler samt lunsj og arbeidsmøter hjemme hos enkelte av prosjektdeltakerne. En slik vekslning mellom lokalitet kan bidra til opplevelsen av felles eierskap til prosjektet. Vi har gjennomført formidlingsoppdraget om prosjektet sammen, og vi skriver denne rapporten sammen.

Under vises en oversikt over aktiviteten i prosjektet.

Møtepunkter og aktivitet i Fagutviklingsprosjektet for FEB i 2023-2025	
10.02.23	Møte i referansegruppen for FEB
10.03.23	Deltakelse i digitalt Nettverksmøte for FEB-kursledere
29.03.23 - 30.03.23	Deltakelse i opplæringskurs for veiledere: Bergen
21.04.23	Møte i referansegruppen for FEB
18.05.23	Samskriver søknad om midler fra Statsforvalteren i Rogaland for
videreføring	læringsnettverk for FEB
27.04.23	Søknad til SIKT om innsamling av data i forbindelse med Fagutviklings- og
	forskningsprosess i læringsnettverk for FEB
25.05.23 - 26.05.23	Observasjon av opplæringskurs for veiledere
11.10.23	Deltakelse i Teamsmøte med presentasjon av FEB
01.11.23 - 31.01.23	Systematiske søk etter forskning og annen litteratur
15.11.23	Samarbeidsmøte mellom barnevernet i Sandnes og Gjesdal om FEB
26.01.24	Møte i Prosjektgruppen for FEB- videre plan for prosjektet
6.02.24	Møte med RKBV Vest om FEB
15.03.24	Workshop med foreløpig presentasjon av kunnskapsstatus
05.04.24	Møte mellom FEB og ATV med drøfting av voldstematikk i FEB-kurs
05.04.24	Møte om Innlegg på Velferdsuniversitet og samtale om aktuelle bøker
	litteratur
13.04.24	Aktuelle forskningsartikler sendt ut til prosjektgruppen
24.04.24	Workshop med gjennomgang av forskningsartikler og drøfting av mulige
	utviklingspunkt
13.05.24	Innlegg på fagseminar om tjenesteinnovasjon i regi av Nettverk for
	velferdsforskning (Velferdsuniversitetet)
03.06.24	Møte om FEB-prosjektet
10.06.24	Presentasjon på fagseminar i regi av forskergruppen ReSam

01.08.24 - 10.10.24	Dobbel screening av resultat etter systematiske litteratursøk
20.09.24	Statusmøte for FEB
09.10.24	Møte mellom FEB og barnevernet i Dalane med gjennomgang av vold i forkant
14.10.24	Samarbeidsmøte mellom barnevernet i Sandnes og Gjesdal om FEB
15.11.24	Workshop for gjennomgang av rapportutkast UIS
25.11.24	Samarbeidsmøte mellom barnevernet i Sandnes og Gjesdal om FEB
27.11.24	Møte med barneverntjenesten i Dalane om evaluering av temaet vold i FEB-kurs
20.12.24	Utkast til rapport sendt til prosjektgruppen for gjennomlesing
22.01.25	Møte om rapport: Oppsummering og veien videre
07.02.25	Internt møte mellom FEB og familievoldskontakt og undersøkelsesteam Sandnes barnevern
21.02.25	Møte om FEB-utvikling- fokus på hvordan ivareta forståelse av vold
21.02.25	Møte med Alternativ til Vold om vold og FEB
07.03.25	Møte med FEB-nettverk med opplæring i temaet vold
20.03.25 - 21.03.25	Reise til Oslo for å møte forskere innenfor vold i nære relasjoner og forfattere av ressurs håndbok for barnevernets arbeid med høykonflikt-saker
19.06.25	Møte om FEB-rapport og avsluttende arbeid med den
19.06.25	Møte med FEB-nettverk med evaluering av temaet vold
21.06.25 - 29.06.25	Skriveopphold og arbeid med FEB rapport

Begrepsbruk i arbeid med foreldre som lever med samarbeidsutfordringer

Barnevernets innsats for familier som preges av samarbeidsutfordringer mellom foreldre etter brudd er, som nevnt innledningsvis i denne rapporten, forankret i ansvaret for å ivareta barnets beste. FEB er primært rettet inn mot foreldre, men tiltaket begrunnes med barnas behov for en trygg oppvekst og håndtering av samarbeidsutfordringer som går utover deres trivsel og tilknytning. I dette kapittelet vil vi gjøre rede for begreper og drøftinger av begrepsbruk som benyttes i arbeidet med foreldre som lever med samarbeidsutfordringer. Vi fokuserer i stor grad på foreldre som analytisk enhet, fordi FEB som tiltak rettes mot foreldre og primært mot foreldrerelasjonen. Det ligger implisitt at foreldrerollen og foreldrenes evne til å utøve et godt foreldreskap er avgjørende for barnets utvikling og trygghet.

Konflikt og høykonflikt

Et sentralt tema i arbeid med familier som lever med en høy grad av konflikt er hvilke begreper som anvendes og hvordan språket som brukes, oppleves og oppfattes av foreldre, barn og fagpersoner.

Formålet med FEB er å forbedre samarbeidskapiteten mellom foreldre under utfordrende omstendigheter. I vårt prosjekt har vi brukt mye tid på å drøfte hvordan familienes utfordringer

bør benevnes og hva de ulike ordene signaliserer. Derfor vil vi vie plass til å avklare begrepene som brukes i denne rapporten, og klargjøre hvordan disse henger sammen med FEB som frivillig hjelpetiltak i barnevernstjenesten.

Konflikt og høykonflikt er begge begreper som brukes i barnevernets arbeid med foreldre som strever med å samarbeide etter et brudd. Begrepet høykonflikt er omdiskutert, og vi har drøftet forholdet mellom begrepene samarbeidsutfordringer, konflikt, høykonflikt og vold i dette prosjektet. Vi vil nå gjøre rede for sentrale definisjoner av begrepene, da disse kan vise kompleksiteten i arbeidet som gjøres i FEB og forhåpentligvis bidra til å klargjøre grenseoppganger og anvendelse.

Konflikt defineres av Ekeland (2022, s.91) på følgende måte:

«Vi kan snakke om konflikt når forskjeller mellom mennesker som er avhengige av hverandre, oppleves som uforenlige og truende i forhold til egne behov og interesser, og når det skapes spenninger og følelser fordi en av partene opplever at den andre benytter makt for å påvirke situasjonen til egen fordel.»

Konflikter mellom mennesker oppstår når den ene (ofte sterkere) parten vil påtvinge den andre parten noe den ikke ønsker seg (Flacké, 2024). Det kan dreie seg om utsagn, atferd og handlinger som har til hensikt å få viljen sin på bekostning av den andres vilje. Konflikter mellom foreldre trenger ikke alltid å være negative eller skadelige for familien, men foreldre er avhengige av å kunne håndtere konflikter som oppstår dem imellom på en hensiktsmessig måte (Oterholm et al., 2024). Konflikter kan ha ulik opprinnelse og innhold. Noen ganger vet partene godt hvordan konflikten oppstod og hva den handler om; andre ganger kan både opprinnelse og innhold være mer uklart, og det kan oppstå uenighet om dette mellom partene (Flacké, 2024).

Ekeland (2022) skriver videre at konflikter kan kategoriseres etter innhold som fordelingskonflikter, verdikonflikter og pseudokonflikter, mens Blandhol (2021) foreslår fire kategorier for konflikttyper:

- 1) Interessekonflikter; partene har uforenlige mål og interessemotsetninger.
- 2) Meningskonflikter; partene har ulikt syn på en sak og klarer ikke å komme til enighet.
- 3) Verdikonflikter; partene har ulikt sett med verdier som ikke lar seg forene.
- 4) Identitetskonflikter; partene har ulikt og motstridende syn på hvem de er og hvordan deres relasjon skal være.

Mye av forskningen på konflikt fokuserer på konfliktenes intensitet. Glasl (1999) utviklet konflikttrappen som illustrerer hvordan konflikter kan vokse seg store og intense, hvis de ikke

håndteres på tidlig tidspunkt. Trappen er ment å vise konfliktenes potensielle dynamikk, der uoverensstemmelser kan utvikle seg til polarisering (se illustrasjon figur 5).

Flacké (2024) peker på at det kan være nyttig å kartlegge hvor i trappen partene befinner seg når en skal arbeide med konflikthåndtering. Dersom partene i en konflikt befinner seg høyt i konfliktrappen, kan en samtale virke destruktiv og øke avstanden mellom partene. I slike situasjoner må samtalen styres nøye og etter en stram struktur (Ekeland, 2022).

Høykonflikt er et mye brukt begrep innenfor familiemekling. Nordhelle (2016) skriver at dette er konflikter som oftest er preget av emosjonell intensitet, fastlåsthet og varighet. I arbeid med høykonflikt, kan det være til hjelp å kartlegge konfliktens innhold og karakter ved hjelp av sette kategorier. Par i langvarige og intense konflikter kan ha ulike: a) konfliktatferd, b) konfliktstil, c) konfliktmønstre og d) kommunikasjonsmønstre (Helland og Borren, 2015).

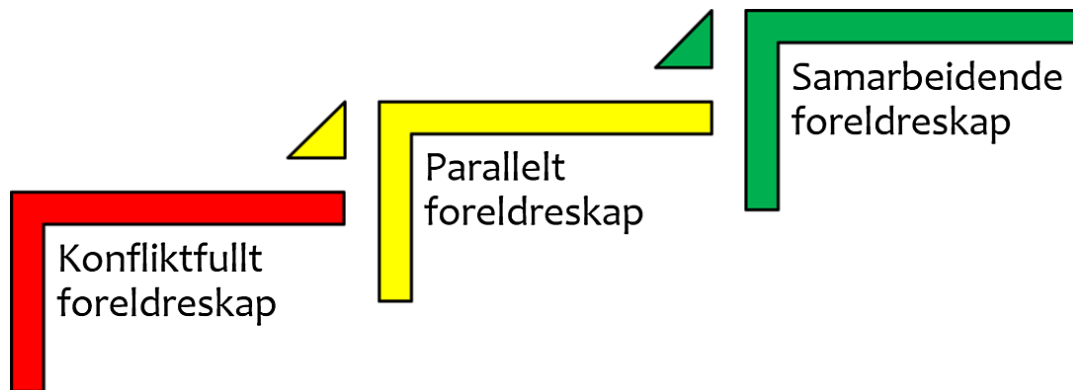

Figur 4 Illustrasjon på konfliktrappen hentet fra idébanken (idebanken.org)

I artikkelen “Defining High Conflict” av Anderson et al. (2010) foreslår forfatterne en definisjon av høykonflikt basert på eget klinisk arbeid med foreldre i konflikt, samt en review av eksisterende litteratur på feltet og input fra rettspersonell. Den konseptuelle definisjonen de konkluderer med er: 1) gjennomgripende negative utvekslinger/interaksjoner og 2) et fiendtlig, utrygt, emosjonelt miljø. I artikkelen drøfter de praktiske implikasjoner av sin definisjon. De

viser blant annet til at definisjonen indikerer at aggresjon ofte er til stede mellom disse partene og at terapeuter derfor burde kartlegge mulig forekomst av vold i møte med par i høykonflikt, og skille mellom gjensidig aggresjon og alvorlig fysisk vold. Her ser vi en utfordring med at artikkelforfatterne fremhever skillet mellom aggresjon og vold, da det ofte kan være flytende overganger og at det dermed er viktig å være bevisst på potensialet for vold, fortsettelsesvold og ettervold i møte med foreldre i høykonflikt. Vi skriver mer om vold og voldstiltærning under neste delkapittel.

Huglen et al.s (2020) modell for foreldreskap etter samarbeidskapitet skisserer en trapp som går fra konfliktfullt foreldreskap, via parallelt foreldreskap, til samarbeidende foreldreskap (se figur 6). Denne modellen kan være nyttig for å forstå hvordan foreldrepar nyttiggjør seg FEB som hjelpetiltak.

Figur 5 Illustrasjon på modell for samarbeidskapitet mellom foreldre (hentet fra Huglen et. al., 2020).

En mulig tilnærming til å vurdere konfliktnivået hos foreldrepar som skal tilbys FEB, er å benytte standardiserte kartleggingsverktøy. Prosjektgruppa har sett på Divorce Conflict Scale (DCS6) (Hald et al., 2020) som et mulig verktøy for dette. Spørreskjemaet har seks ulike spørsmål som skal besvares som egenvurdering på en skala fra 1-6. Spørsmålene er formulert i positiv retning, der 1 = alltid og 6 = aldri. Spørsmålene adresserer: 1) kommunikasjon, 2) opplevd grad av konflikt, 3) evne til å snakke sammen om barna, 4) i hvilken grad begge deltar i familiesammenkomster, 5) tidligere partners evne til å håndtere konflikter som oppstår mellom dem, og 6) grad av respekt for tidligere partner. Ved anvendelse av en slik skala ved inntak til FEB, vil en også kunne kartlegge effekten av tiltaket i etterkant av gjennomførte kurs.

Vold og fortsettelsesvold

Barnevernets forståelse av samarbeidsvansker i relasjoner der det har vært eller pågår vold har stor betydning for den voldsutsatte omsorgspersonens og barnas situasjon. Videre er barnevernets forståelse av forholdet mellom konflikt, høy grad av konflikt og vold viktig for valgene som tas i oppfølging av familier.

Alternativ til vold definerer vold som:

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får den personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil. Det som barn å være vitne til vold hjemme vet vi er minst like skadelig som det å være direkte utsatt for vold.» (Isdal et al, 2020 s.19).

I ressurshåndboken for arbeid med foreldre i høy grad av konflikt viser forfatterne til en modell for konfliktkontinuum introdusert av Helland og Borren (2015 s. 22). Modellen representerer en skala som beveger seg fra «mild konflikt-moderat konflikt- HØYKONFLIKT-høykonflikt med vold-mishandling og alvorlig vold» (Oterholm et al., 2024 s. 18). Det pekes på at kartlegging av vold og ivaretagelse av sikkerhet er grunnleggende viktig i arbeid med foreldre som kommer i kontakt med barnevernstjenesten på grunn av tilsynelatende høy grad av konflikt. En kartlegging vil sikre at barnevernstjenestens arbeid med familien er forankret i riktig forståelse. I tilfeller der vold inngår som en del av problematikken, bør tjenestene benytte voldstilnærming i sitt arbeid og være oppmerksomme på å ikke gå inn med en foreldrekonfliktforståelse (Oterholm et al., 2024; Bredal og Stefansen, 2022).

En voldstilnærming innebærer en forståelse av hvordan partnervold påvirker foreldresamarbeid, samt erkjennelse av voldens virkninger på barn og den utsatte (Mohaupt, 2024), samt oppmerksomhet på fortsettelsesvold (Bjørnholt, 2019). Samlivsbrudd i kontekst av vold er fundamentalt ulikt et samlivsbrudd uten vold. I samlivsbrudd med vold er det vanlig taktikk fra voldsutøver å true med «å ta barna» eller å ødelegge sin ekspartners økonomi ved å gå til rettsak (Bjørnholt, 2019). Dette er taktikker som også kan brukes i møte med barnevernet. Det er eksempler på at voldsutøver har meldt ekspartner til barnevernet som et ledd i hevnaksjon eller fortsettelsesvold (Johnston et al., 2005; Saini et al., 2012).

Ifølge Mohaupt (2024) bør partnervold ses som en voldshandling mot barnets omsorgsbasis, med bevissthet om hvordan volden preger samarbeid og samvær etter et brudd (Mohaupt, 2024). Barnets omsorgssituasjon preges av volden fordi: 1) voldsutsatte foreldres omsorgsevne svekkes pga. de psykiske og fysiske skader og belastninger som volden medfører, 2) barnet bruker energi på å tilpasse seg sine foreldres psykologiske behov, 3) barnet må forholde seg til at den ene forelderens kan skade den personen som barnet er avhengig av for beskyttelse, og dermed også vurdere risiko i sin samhandling med den voldsutøvende forelderens (Mohaupt, 2024, s. 108).

Forskning på samarbeidsutfordringer og høykonflikt i familier etter brudd

Ifølge vår gjennomgang er forskning på høykonflikt eller samarbeidsutfordringer i familier i stor grad orientert rundt tre hovedtemaer: 1) foreldres perspektiver på høykonflikt og erfaringer med hjelpeapparatet, 2) barns posisjon og konsekvenser av høykonflikt, 3) profesjonsutøveres erfaringer med å arbeide med familier som lever med høykonflikt. I tillegg til forskning på høykonflikt i familier etter brudd finnes det også forskning på familier etter brudd der det har forekommet eller pågår vold og fortsettelsesvold (Bjørnholt, 2019; Bredal og Stefansen, 2022; Mohaupt, 2024).

Ifølge Stokkebekk et al (2021) er det to typer historier som preger foreldre i konflikt etter brudd; 1) historier om tillitsbrudd og 2) historier om den dårlige forelder. Den første historielinjen omhandler ofte traumatiske hendelser eller svik i parforholdet, mens den andre adresserer et syn på medforelderen som enten illojal eller dysfunksjonell i foreldreskapet. Begge historierformer bidrar til å hindre foreldrene i å etablere posisjoner for samarbeid mellom seg. Menns og kvinners foreldreskap preges også ulikt av konflikter og samarbeidsutfordringer. Svakt foreldreskap er mest fremtredende i forhold der den ene forelderen utsettes for partnervold (Mohaupt, 2024, s. 109). Mohaupt (2024) viser til forskning som støtter at i tilfeller der menn har brukt mild eller moderat vold mot sin partner, så er det mer effektivt å sette inn tiltak som styrker forholdet mellom foreldrene, for å øke fars sensitivitet for barnets behov enn tiltak som rettes mot far og hans foreldreskap individuelt (Cowan et al., 2009, Pruett et al, 2019).

Intervjuer med fedre i høykonflikt viste at fedre også inntar tre ulike posisjoner i sin forståelse og håndtering av farsrollen etter skilsmisse. De var 1) helt (savior), 2) veileder i jungelen (jungle guide) og 3) fyrstårn i tåke av usikkerhet (beacon in fog of uncertainty) (Stokkebekk et al. 2022). De ulike posisjonene er uttrykk for fedres moralske forståelse og handlingsorienterte tilnærming til deres syn på og forpliktelser som ivaretagere av barna deres og deres behov etter brudd (Stokkebekk et al., 2022).

Et fenomen som er framtrødende i høykonfliktsaker er «maternal gatekeeping». «Maternal gatekeeping» (moderlig beskyttelse) omhandler mødres kontroll over hvor involvert far får være i omsorgsoppgaver og i oppdragelsen av barna. Mødre som utøver «maternal gatekeeping», utøver kontroll med fars involvering på en slik måte at det hindrer far i å bygge en robust relasjon til barnet (Mohaupt, 2024). I familier med samarbeidsutfordringer uten vold

er «maternal gatekeeping» en negativ atferd som hindrer godt samarbeid og går utover barnas foreldre-relasjoner. I familier der det foregår vold og aggresjon, kan mors tiltak for sikkerhet og beskyttelse av seg selv og barna oppfattes som negativ «maternal gatekeeping», dersom hjelpeinstanser ikke har innsikt i volden. Barnevernet har klare forpliktelser til å gripe inn i familier der barn er skadelidende på grunn av foreldres samarbeidsutfordringer etter et brudd. Barnevernets forståelse og definisjon av familiens problemer vil ha stor innvirkning på hvilke tiltak som settes i verk. Samtidig vil foreldre og barn som har vært utsatt for vold i mange tilfeller ikke vise sin utrygghet (Mohaupt, 2024) også i møte med barnevernet. Det er dermed fare for at hypoteser om «maternal gatekeeping» holdes mot voldsutsatte foreldre som benytter liknende handlingsmønstre i forbindelse med et samlivsbrudd og har vansker med foreldresamarbeid etter brudd (Bjørnholt, 2021; Bjørnholt, 2024).

I arbeidet med foreldre som lever i intense konflikter vil forståelsen av deres situasjon ha innvirkning på barnevernets vurderinger og tiltak. I mange tilfeller skilles det mellom utfordringer i parrelasjonen og utfordringer i omsorgsrelasjonen til barna. Samtidig henger disse faktorene sammen. Barn som lever med foreldre som har store samarbeidsutfordringer har større risiko for å utvikle psykiske lidelser, lavere skoleprestasjoner, rusproblemer og relasjonelle vansker (Davies et al., 2016; Huglen et al., 2020). Barn som lever i familier med voldsproblematikk er utsatt for samme risiko, men i tillegg er omsorgssituasjonen preget av volden. I arbeid med familier som sliter med samarbeid etter brudd kan det oppstå situasjoner der problemer med parforholdet påvirker omsorgsrelasjonen til barnet (Davies et al, 2009), også kalt «spillovereffekt» (Mohaupt, 2024).

I diskursene om barns rett til medvirkning ved samlivsbrudd har det vært en tendens til å plassere barn i en sårbarhetsposisjon som fratrar dem muligheten til å ytre seg om sin situasjon (Kopperud, 2008). Brand et al. (2017) vektlegger betydningen av å involvere barn i samtaler om foreldres brudd for å forstå deres opplevelser og oppfatninger av situasjonen, og at de gis klar og alderstilpasset informasjon. Som nevnt innledningsvis har barnet rett til medvirkning i forbindelse med avtaler og beslutninger om livssituasjonen sin etter et brudd mellom foreldrene, i henhold til barneloven. I beslutningsprosesser for familier i skilsmisse, må ivaretagelse av barnets stemme og rett til medvirkning foregå på en måte som tar hensyn til barnets alder og modenhet, så en ikke setter barn i en posisjon der de blir ansvarliggjort for beslutninger og vurderinger som de ikke har forutsetninger til å håndtere (Brand et al., 2017).

Forskning på familierterapi viser at selv om denne formen for terapi bygger på systemtenkning, så blir barn i mange tilfeller ikke inkludert i terapien, fordi fagpersonene skiller mellom parrelasjon og foreldre-barn relasjon (Hognestad, 2018). Ved et samlivsbrudd endres barnas familiestruktur, og nye rutiner må etableres. Barna blir mer sårbare for andre problemer, og har ikke sine viktigste voksne tilgjengelige på samme måte som før (Hognestad, 2018). Barns stemme blir i tillegg ofte oversett eller ikke hørt i forbindelse med skilsmisser og brudd mellom foreldre (Brand et al., 2017). Barn kan bli tildelt ansvar som ikke er konstruktivt eller tilpasset barnets modenhet og utvikling i forbindelse med brudd (Huglen et al., 2020). Det kan for eksempel dreie seg om posisjonen som budbringer eller som mekler. Barn kan også komme i en taus posisjon i foreldrekonflikter – enten for å beskytte seg selv eller som resultat av at foreldre er tause om konflikten for å skjerme barna (Huglen et al., 2020). Stokkebekk et al. (2019) fant at barn som lever i familier med lengre tids konflikt etter skilsmisse inntar ulike posisjoner for å beskytte seg selv i en hverdag med konflikt mellom foreldre. De prøver å 1) holde balansen, 2) holde avstand, 3) holde på som normalt i sitt liv.

Det foreligger stor bekymring for barn som lever med foreldre i høykonflikt. Slike konflikter er vanskelige å vurdere og håndtere, og det foreligger ikke nok systematiske tiltak for å arbeide med disse familiene (Heggdalsvik, 2023). Fagpersoner som jobber med familier som står i høykonflikt etter brudd, peker på utfordringer med å få til klare definisjoner av hva høykonflikt er, at møtet mellom ulike agendaer kan skape stress i familier, og at det er behov for godt koordinert tverrfaglig og tverrprofesjonelt samarbeid rundt familier som lever med denne problematikken (Heggdalsvik et al., 2022; Sudland og Neumann, 2021). Ifølge Polak og Saini (2019) vil en mer kompleks forståelse av høykonflikt kunne bidra til å utvikle og tilby mer treffsikre tjenester til familier som lever med denne problematikken etter et brudd. De skriver videre at manglende oppmerksomhet og forebyggingstiltak rettet mot høykonflikt kan medføre at familier som sliter med det, havner mellom to stoler, og at barn ikke får hjelp til å håndtere de emosjonelle belastningene som følger av å ha foreldre i høykonflikt. Deres metaanalyse av høykonflikt konkluderer med at det er behov for en kompleks forståelse, adekvate verktøy for vurdering og måling av høykonflikt, og koordinerte tjenester som individuell veiledning, spesialisert veiledning, foreldreveiledning til foreldrepar etter brudd, opplæringsprogram for foreldre, familierterapi fokusert på barn-foreldrerelasjonen, og mekanismer som kan løse opp i foreldredisputter (Polak og Saini, 2019, s. 133). Norske familierådgivere gjør skjønnsmessige vurderinger av følgende kriterier for risiko for barn som lever med foreldre i høykonflikt: 1) konsekvensene av konflikten for barna, 2) foreldrenes foreldreferdigheter, 3) barnas deltakelse

og perspektiv, 4) delt omsorg og 5) varighet og nivå av konflikt mellom foreldrene (Heggdalsvik, 2023). Familierådgiverne fant det hensiktsmessig å øke innsatsen med familierådgivning, tilby eksterne lav-terskel tjenester, rettsak og vurdere melding til barnevernstjenesten i arbeid med familier i høykonflikt etter brudd (Heggdalsvik, 2020)

En sentral utfordring for barnevernets arbeid med foreldre som har samarbeidsutfordringer etter brudd, er å vurdere hvor skadelig konflikten er for barnet, og hvilke tiltak som bør settes inn (Sudland, 2023; Sudland og Neumann, 2021a; 2021b). Videre står barnevernsarbeidere i krevende dilemma og må balansere behovet for å bygge tillit hos foreldre som framstår fastlåste, samtidig som de må passe på å ikke bli dratt inn i foreldrenes konflikt (Sudland 2020; 2024, Heggdalsvik 2023). Mange av barnevernets hjelpetiltak ser ut til å være dårlig egnet i arbeidet med disse familiene, og det er behov for å styrke barnevernsarbeideres kompetanse og rammevilkår for innsatsen som kreves, både i undersøkelsesfasen og i tilpassede tiltak rettet mot denne gruppen barn og foreldre (Sudland og Neumann, 2021b). Høigilt & Bøe (2021) intervjuet norske foreldre som hadde gjennomført et gruppebasert program for foreldre i konflikt etter brudd (No Kids in the Middle). Deres studie, vel og merke basert på et lite utvalg (5 foreldre), indikerte at deltakelse i et gruppebasert program, med erfaringsbaserte oppgaver og ledet av ikke-dømmende kursholdere, som ga rom for åpenhet og deling, førte til at foreldre ble mer bevisste på sine barns situasjon. Særlig deltakelse i rollespill hvor en måtte sette seg inn i barnets perspektiv og der det ble gitt rom for å erfare sin egen situasjon på nye måter var nyttig med tanke på å forstå hvordan barna blir rammet av foreldrekonflikten.

Bredal og Stefansens (2022) forskning om voldsutsatte mødres møter med barnevernet i forbindelse med samarbeidsutfordringer med voldsutøver, viste at de møtes med to ulike forståelser; foreldrekonfliktforståelse og voldstilnærming. Mødrene opplevde i foreldrekonflikttilnærmingen at barnevernstjenesten underkjente betydningen av voldshistorien og tillat kvinnene manglende vilje til samarbeid da de vegret seg for å møte den andre forelderens. I voldstilnærmingen der tjenesten anerkjente volden, var kvinnene avhengige av tjenestens kunnskap og vilje til å ivareta dem som voldsutsatte, i tillegg til å ha fokus på dem som gode omsorgspersoner. Mødrene opplevde også at barnevernstjenesten kunne pålegge dem å kompensere for vansker som barna utviklet etter samvær med far, eller at barnevernstjenesten ansvarliggjorde dem for å beskytte barna sine mot videre voldshendelser, uten at det ble ytt tilstrekkelig hjelp til å håndtere voldserfaringer og pågående trusler om vold mot dem selv og barna.

Forskning på program rettet mot foreldre i høykonflikt etter brudd

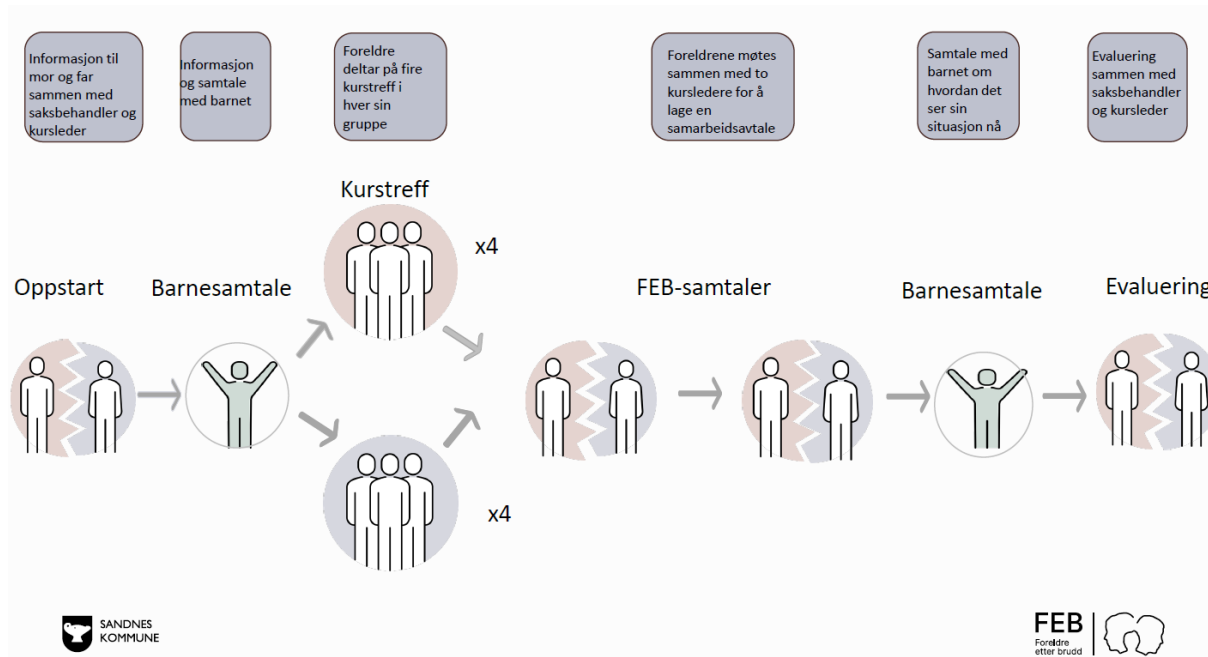
I et systematisk søk etter internasjonal forskning i ulike databaser har vi identifisert seks konkrete programmer rettet mot foreldre etter brudd. Vi begrenset søket til å gjelde fagfelleverderte, engelskspråklige artikler som evaluerer programmer for foreldre etter brudd, og som er publisert i perioden 2014-2024. I denne prosessen sorterte vi gjennom 112 artikler om tematikken foreldre i konflikt etter brudd. En stor overvekt av artiklene handlet om ulike konsekvenser av skilsmisse for barn og foreldre på kort og lang sikt, mens få omhandlet konkrete tiltak og programmer for å håndtere uønskede konsekvenser. Dette kan tyde på at det finnes et begrenset antall konkrete programmer internasjonalt eller at det har vært lite vektlagt å forske på effekten av slike programmer. De seks programmene vi fant (“No Kids in the Middle”, “Parents Plus”, “New Beginnings Program”, “Family Transitions Triple P”, “Egokitzen”, og “Post Separation Cooperative Parenting Program”) er alle gruppebaserte med gjentatte samlinger over flere uker (varierer mellom 6 – 16 uker), og har bedre samarbeid til det beste for barnet som målsetning. Se figur 7 nedenfor for mer informasjon om de ulike programmene.

Navn	Målgruppe	Gjennomføring	Teori og metode	Innhold /tema i gruppene	Kompetanse
Parents Plus – Parenting when Separated Programme <i>Keating et al. (2016)</i>	Intervensjon spesielt utviklet for å møte behovene til separerte foreldre i en irsk kontekst	6 gruppemøter á 2 timer over 6 uker 6-12 deltakere per gruppe	Psykoedukativt program, tuftet på forskning om separerte foreldre, og prinsipper fra kognitiv terapi og løsningsfokusert terapi	*Se appendix for fullstendig innhold	
Family Transitions Triple P (FTTP) <i>Stallman & Sanders (2014)</i>	Foreldre-program designet for å forhindre negative konsekvenser for barn etter skilsmisse	12 gruppemøter á 2 timer etterfulgt av 3 individuelle telefonkonsultasjoner (20-30 min)	Ferdighetstreningmetoder som modellering, øving, øvingstilbakemelding og målsetting som brukes gjennom hele programmet	Mestringsferdigheter, Kommunikasjonsferdigheter, Konflikthåndtering Positive foreldrestrategier Strategier for å håndtere dårlig oppførsel <u>Materiell:</u> arbeidsbok med de viktigste læringsprinsippene for programmet og øvelser som skal gjennomføres under og mellom øktene. Informasjonsmaterieil om barnets utviklingsstadium som adresserer vanlige bekymringer foreldre har (f.eks. sove, spise).	
Egokitzen <i>Martinez-Pampliega et al. (2015)</i>	Intervensjon etter skilsmisse for foreldre	11 møter á 1,5 time over 11 uker	Forebyggende tiltak som tar sikte på å unngå problemer som kan oppstå som følge av foreldrekonflikt og andre risikofaktorer Psykoedukativ karakter: kunnskap og ferdigheter som gjør foreldre i stand til å håndtere konflikter og beskytte barna mot stress. Terapeutisk natur: deltakerne deler erfaringer med mennesker med lignende problemer, noe som fører til normalisering, støtte og felles læring	Temaer: Skilsmisse og dens konsekvenser Foreldrekonflikt	To psykologer spesialisert i klinisk psykologi og familie-intervensjon
No Kids in the Middle (NKM) <i>Lange et al. 2023</i>	Gruppeintervensjon rettet mot foreldre (og barn) i høykonflikt etter skilsmisse	8 møter over 16 uker. Sosialt nettverk invitert til samling for å få informasjon om programmet og hvordan de kan støtte foreldrene og barna deres.	Erfaringsbaserte øvelser Speilingseffekt fra gruppen Lekser mellom øktene Involvering av sosiale nettverk for begge foreldrene	*Se appendix for fullstendig innhold	Høyere utdanning, 3-dagers opplæring + 6 timer veiledning
Post Separation Cooperative Parenting Programme (PCPS) <i>Dunstan et al. (2017)</i>	Barnefokusert program for separerte foreldre som tar sikte på å redusere bitterhet mellom foreldre, forbedre foreldre-barn-relasjonen, samt tiltak og støtte tilpasset det enkelte barn.	6-timers utdanningsprogram, levert gjennom to ukentlige 3-timers økter for rettsbeordret mekling	Pedagogisk samarbeidsprogram for å lære foreldre å hvordan konflikt påvirker barn og hvordan de kan fokusere på barnets behov	*Se appendix for fullstendig innhold	
New Beginnings Programme <i>Sandler et al. (2020)</i>	Foreldre som har gjennomgått skilsmisse (i løpet av de siste to årene) med barn i alderen 9-12 år	11 økter, 2 individuelle samlinger, små grupper på 8-10, 2 gruppeledere	Gruppebasert program utviklet for å påvirke særlig to faktorer: Kvalitet på foreldrerollen og barns eksponering for foreldrekonflikt.	Fokuser på risiko- og beskyttelsesfaktorer: Positiv utveksling og aktiv lytting), effektiv disiplin samt konflikt mellom foreldrene.	

Figur 6 Oversikt over programmer funnet i litteratursøk

FEB- foreldre etter brudd

I denne delen av rapporten beskriver vi FEB-foreldre etter brudd slik programmet var da vi startet arbeidet. Opplegget har utviklet seg underveis i prosessen vår, og vi vil komme tilbake til de endringer som er lagt inn i det avsluttende kapittelet i denne rapporten

Figur 7 Illustrasjon av forløp i FEB-foreldre etter brudd

Målgruppe: Foreldre som er i konflikt etter brudd, på en slik måte at det rammer barnas mulighet for positiv utvikling

Inntakskriterier:

Familien må ha vedtak fra barneverntjenesten

Foreldre må ha motivasjon til å få til en endring i samarbeidet-

Det må ikke foreligge besøksforbud mellom foreldrene ved inntak i tiltaket

Foreldrene må kunne snakke norsk, eller beherske samme språk for å kunne fungere i gruppe

Det er ikke satt noen standarder for tid siden bruddet eller alder på barn

Ved inntak gjøres det vurderinger knyttet til den enkelte familie angående:

- Vold
- Kognitiv fungering
- Språk
- Sosial fungering
- Behov for tiltak for utvikling av omsorgsferdigheter før eller etter kurs

Oppstart:

Foreldre som takker ja til FEB som frivillig hjelpetiltak inviteres til oppstarts samtale. Denne samtalen gjennomføres med begge foreldrene sammen. Det gis informasjon om FEB med vekt på å avklare motivasjon og forventninger. Foreldrene må forplikte seg til å møte på alle fire kurskvelder og på samtaler i etterkant av kurset. Familiens saksbehandler og fagperson som er ansvarlig for FEB deltar i samtalen. Etter at den første foreldresamtalen er gjennomført, har fagpersonen fra FEB samtale med barnet. Barnet får da informasjon om at foreldrene skal gå på kurs for å bli bedre til å samarbeide, og barnet får anledning til å fortelle hvordan hen opplever familielivet. Barnet får også komme med ønsker for hvordan FEB kan hjelpe foreldrene.

FEB-Kurs:

Etter at de innledende samtale er gjennomført tildeles foreldrene en FEB gruppe. De vil delta på FEB-kurs i gruppe hver for seg. FEB-kursene har fire treff.

Tema i kursene er:

- 1) Hva er konflikt,
- 2) Strategier for håndtering av egne vanskelige følelser,
- 3) Barns behov i konflikten,
- 4) Foreldrerollen etter brudd,
- 5) Brobyggere,
- 6) Kommunikasjon,
- 7) Reparasjon,
- 8) Veien videre

Grunnprinsipp for kurskvelder:

Kursene krever *aktiv deltakelse* fra alle som er med, men det tas hensyn til den enkeltes behov og forhistorie. Det kommuniseres tydelig at alle som er på kursene må bidra med innspill og erfaringer. Ved gjennomgang av oppgaver spørres hver enkelt etter tur

om hva vedkommende ble opptatt av, hva vedkommende har svart på oppgaven osv. Hvis deltakere synes det er vanskelig, får de hjelp av fagpersonene til å uttrykke seg. Det er også stort fokus på at deltakelse handler om både å lytte til hverandre og å dele.

En viktig grunnregel for kursene er at det *ikke skal snakkes negativt om tidligere partner*.

Begge gruppene får tydelig informasjon om dette i forkant. Målet er at foreldrene skal være trygge på at de selv ikke er tema på en negativ måte i den andre gruppen. Unntaket er knyttet til gjennomføringen av en av oppgavene, der beskrivelse av utfordringer i samarbeidet med den andre forelderen problematiseres. I den sammenheng er imidlertid hensikten å prøve å forstå den andre på en ny måte.

En kan ikke forandre andre, kun seg selv. *Fokus i kurset er på hva den enkelte forelder kan gjøre selv for å skape endring – ikke hva den andre skal gjøre.*

Et annet viktig grunnprinsipp er at *deltakerne skal holde fokus framover*. Fagpersonene er innforstått med at det har vært mange utfordringer, opplevelser, vanskelige erfaringer som preger foreldrene i samarbeidet. De fleste har snakket med mange om det som har vært, for eksempel venner, familie, nye partnere og familievernkontoret. I FEB-kurset skal hovedfokus være på tiden fremover. Dette kan oppleves som vanskelig og frustrerende for enkelte foreldre, spesielt om man tenker at konflikten man står opp i, er forårsaket av den andre forelderens.

Videre er det en viktig regel at *foreldrene ikke får snakke om konflikten alene med kurslederne*: Dette er for å sikre mest mulig nøytralitet fra kursledernes side – og for å skape trygghet for den enkelte deltaker.

Alle som deltar på kurs *forplikter seg til konfidensialitet* ved å signere et taushetspliktskjema. Et slikt skjema er ikke juridisk bindende, men det skaper en moralsk og etisk bevissthet hos deltakerne om å holde informasjonen de får om hverandre i gruppen konfidensiell. Hensikten med dette er å skape tillit og trygghet blant deltakerne, slik at gruppeprosessen fungerer best mulig.

Gruppeprosess og kursledelse:

Deltakelse i gruppe har positive gevinster, da deltakerne kan oppleve anerkjennelse for at det de står i er vanskelig, de kan kjenne seg igjen i hverandres situasjon, og de kan sparre med hverandre. Gruppeprosessen følger et slikt prinsipp om likeverdighet og læring blant likemenn. Det kan gi samhørighet, fellesskapsfølelse og støtte, og bidra til at man kan se ting på en annen måte. Ofte husker deltakerne best det andre foreldre sa, mer enn det kurslederne sa.

For at kursene skal fungere på en god måte, kreves det at fagpersonene som holder kursene klarer å skape en positiv og uformell stemning. Kurskveldene skal oppleves som gode steder å være, samtidig som de skal ha tydelige rammer der felles grunnregler og forventninger til konstruktiv deltakelse følges opp. Fagpersoner som har holdt mange kurs har god erfaring med å balansere mellom humor, klare forventninger og omsorg i rollen som kursleder.

Kurskveldene holdes annenhver uke og varer i 3 timer hver gang. Treffene starter og avsluttes presist. Dette viser respekt for deltakernes tid. Det gjennomgås 2 temaer hver kurskveld, og pause legges inn mellom temaene. Det vurderes noen ganger som hensiktsmessig at kurslederne “mingler” med deltakerne i pausen. Dette for å unngå at foreldrene går inn i samtaler som tar dem ut av FEB-prosessen, går inn i negative allianser osv.

Gruppene bør bestå av 4-6 personer av begge kjønn. Foreldreparet deltar i hver sin gruppe, og gruppene settes sammen med en jevn fordeling av mødre og fedre. En minst mulig ensartet gruppe kan bidra til god gruppedynamikk og kan bl.a. gi en mer nyansert forståelse for situasjonen hos den enkelte. Gruppen oppleves som en viktig suksessfaktor i FEB-prosessen. Deltakerne tilbakemelder at det å være i samme situasjon, ha gjenkjennbare erfaringer, få innspill fra både mødre og fedre, gir dem økt innsikt og en bredere forståelse.

Kursopplegget krever at deltakerne bidrar og deler personlig/privat i gruppen de er en del av. Dette gjør det sårbart ift. å være for stor en gruppe. I tråd med gruppens betydning vurderes det samtidig som vesentlig at gruppen ikke er for liten, da det blir sårbart hvis deltakere er syke eller faller fra.

Gjennomføring av kurskvelder:

- Deltakerne får ved oppstart utdelt utskrift av ppt-presentasjonen med plass for notater, for dagens tema.

Hjelpemidler:

- a. PC, prosjektor, tavle, notatark, penner til oppgavene, plansjer (trapp, hjelpehånden, leder/hverdagsteam, mentaliseringsøvelsen, motorvei/broene), figurer/symbol (Duplo, el.l.)
- b. Alle deltakerne bidrar i gruppen. De som snakker for mye, begrenses vennlig, men bestemt – de som bidrar lite utfordres og støttes til å dele sine tanker.
- c. Når oppgavene deles eller kurslederne ber om innspill, gjøres dette i “runder”, der alle blir bedt om å svare etter tur. Det varierer hvor “runden” starter.
- d. Treffene innledes med gjennomgang av hjemmeoppgaven, og avsluttes med runde på hvordan deltakerne opplevde treffet.
- e. Etter kurskveldene gjennomføres det muntlig evaluering av kurskvelden etter FIT-tankesett (Feedback informerte tjenester)

Hvert tema på kurskvelder har følgende struktur:

Innledning / psykoedukasjon

Med utgangspunkt i ppt-presentasjon gjennomgås det aktuelle temaet (se egen beskrivelse). Presenter mest mulig kortfattet og unngå sidespor. Kursleder gir ikke rom for innspill og diskusjon, og deltakerne er i lytterposisjon.

Individuell oppgave

Foreldrene jobber hver for seg i 5-10 minutter. Kursleder kan forlate rommet, men det har vist seg hensiktsmessig å være tilgjengelige ved behov for støtte.

Deling

Deltakerne deler sine oppgaver etter tur (runden). Når det er relevant, ber kursleder om innspill fra gruppen

Refleksjon

Hvordan opplevde deltakerne å jobbe med temaet, hva sitter de igjen med

Etterarbeid og avtaleinngåelse

Etter at foreldrene har gjennomført FEB-kursene, har de to parsamtaler (FEB-samtaler) med fagpersonene som har ledet kurskveldene. Hensikten med FEB-samtalene er at foreldrene lager seg en samarbeidsavtale som bidrar til å lette kommunikasjonen og senke konfliktnivået mellom dem. Avtalen er forpliktende, og barneverntjenesten vektlegger at den overholdes. Foreldrene skal begge bringe inn temaer som er viktige for dem inn i FEB-samtalene, og fagpersonene skal hjelpe dem med å komme fram til en så klar og detaljert avtale som mulig. Det skal være mulig for både foreldre og barnevernstjeneste å følge med på om avtalen overholdes eller ikke.

Praktisk eksempel fra FEB-samtalen:

Ole er 10 år og bor likt fordelt hos mor og mamma. Foreldrene har ingen dialog i overgangen mellom hjemmene. I barnesamtalen har Ole sagt at han synes det er slitsomt at det er han som må informere mødrene om hva som har skjedd mens han var hos den andre. Dette er foreldrene innforstått med, og begge har skrevet ned at de ønsker å bli bedre på dette. I FEB-samtalen sjekkes det ut hva de kan få til. Hvilken informasjon er viktig å gi/få? Når er riktig tidspunkt? Skal de snakkes eller gjøre det skriftlig? Hvordan formulere seg for å unngå misforståelser? Hvordan respondere? Hvorfor er dette viktig for barn? Kursleder kommer med innspill, stiller spørsmål, styrer samtalen på en vennlig og tydelig måte, slik at begge får komme til med sine meninger. Foreldrene blir enige om å ringe hverandre kl.19 kvelden før overgang, og informerer om helse, skole, venner og fritidsaktiviteter.

Etter at FEB-samtalene er gjennomført og avtalen er på plass, gjennomføres det en samtale med deltakerne sine barn. Hensikten med denne samtalen er å kartlegge om barna merker endringer og å informere om innholdet i avtalen som har direkte relevans for barnas hverdag. Barnet får anledning til å si sin mening, men avtalen skal følges.

Etter et halvt år gjennomføres det en evalueringssamtale med foreldrene. Her gis det anledning til å ta fram avtalen og revidere den.

Teoretiske og forskningsbaserte perspektiver som har gitt inspirasjon i utviklingen av FEB-Foreldre etter brudd

Følgende teoretiske og forskningsbaserte perspektiver oppgis i FEB-manualen som fundament for FEB-Foreldre etter brudd. Fagpersonene som har utviklet FEB har hentet inspirasjon fra ulike modeller, metoder og kunnskapskilder som de har tilegnet seg gjennom sitt arbeid i barnevernstjenesten. De teoretiske og forskningsbaserte perspektivene som gjengis i denne delen utgjør et kunnskapsgrunnlag som elementer av FEB bygger på, men dette er ikke å anse som selvstendige kjernekomponenter i metoden.

Familieterapi og psykoedukasjon

Familieterapi

FEB-programmet er inspirert av familieterapeutisk teori og forståelse. I det systemiske fokuseres det i stor grad på relasjoner og samhandling mellom individene (familiesystemet), mer enn på det enkelte individ. Man forstår samspill på en sirkulær måte, der handlinger forsterkes eller reduseres ut fra feedbacken de får (Lorås og Ness 2019). Problemer mellom foreldrene oppstår og løses i relasjonen.

I FEB forstås foreldre og barn som en familie, selv om foreldrene ikke bor sammen. Herunder ses foreldreskap som et sosialt system med egne strukturer og kommunikasjonsformer, som påvirkes både av interne (f.eks. individenes temperament og alder) og eksterne forhold (f.eks. samlivsbrudd, økonomi, etc.). Når foreldre har utfordringer med å kommunisere og etablere strukturer som ivaretar barnas behov for forutsigbarhet, sammenheng, stabilitet, osv., ses det ikke nødvendigvis som et problem med den ene parten, men som et problem som oppstår i og er knyttet til relasjonen – og som kan påvirke barnets utvikling. Endring av strukturer, kommunikasjon, atferd osv., slik det jobbes med i FEB-samtalene, kan bidra til å sikre viktige forhold i barnets omsorgssituasjon.

Psykoedukasjon

Psykoedukasjon gir brukere kunnskap om egen psykiske helse (Karterud, 2013), og gjennom kurs og opplæring får de kunnskap og praktiske ferdigheter til å mestre vanskelige livssituasjoner. Kunnskapen kan bidra til at mennesker som lever med mentale helseutfordringer får en bedre forståelse av egen situasjon og blir i stand til å ta gode handlingsvalg.

Psykoedukasjon er beskrevet som en pedagogisk tilnærming i FEB-kurset. Psykoedukasjon er oftest relatert til arbeid med psykiske lidelser, men vurderes relevant for å beskrive hvordan FEB tar utgangspunkt i at bl.a. økt kunnskap om det man opplever bidrar til utvidet og ny forståelse.

I FEB-kurset legges det opp til en kort innledning relatert til de 8 ulike temaene, hvor ulike modeller og teoretiske vinklinger/perspektiv bidrar til å underbygge det som formidles. Dette gir et utgangspunkt for refleksjon og nyansering, bl.a. av relevante situasjoner. Kunnskap som kan øke forståelsen av seg selv, medforelderen og barnet, og samspillet dem imellom vektlegges. Det presenteres også forståelsesrammer som kan hjelpe foreldrene med å håndtere situasjonene på en ny måte. Psykologisk førstehjelp, toleransevinduet og transaksjonsanalyse er eksempler på dette.

Arbeidet med de individuelle oppgavene som er knyttet til hvert enkelt tema har som mål å gi økt bevissthet med utgangspunkt i den enkelte sine erfaringer. Dette deles med de andre deltakerne, og er utgangspunkt for nye refleksjoner. Gruppen oppleves som et sterkt fellesskap, hvor støtten og forståelsen fra de andre kan bidra til en økt følelse av mestring i situasjonen de står i.

Circle of security – parents (COS-P)

Circle of Security-Parenting (COS-P) bygger på tilknytningsteori. Tilknytningsteorien (Bowlby, 1969, 1973; Bowlby & Ainsworth, 1992; Bowlby & Solomon, 1989) omhandler opprinnelig tilknytning mellom spedbarn og foreldre, men teorien anvendes i dag også på tilknytning mellom voksne, eldre og ungdom og foreldre. Tilknytning kan defineres som «et følelsesmessig bånd mellom personer som er viktige for hverandre, og deres oppfatninger av og bruk av aktive og/eller passive reguleringsstrategier av intimitet basert på grad av tillit til hverandre» (Kvelling, 2015, s. 85). Barn skaper tilknytning til sine foreldre gjennom samspill og samhandling, og barn er samtidig avhengige av foreldrenes omsorg. Det opereres med fire ulike

former for tilknytning, omtalt som ABCD-modellen (Ainsworth m. fl, 1978; Main og Solomon, 1986): A) Unnvikende tilknytning, B) Trygg tilknytning, C) Ambivalent tilknytning, og D) Desorganisert tilknytning.

Trygghetssirkelen (Circle of security)

Modellen har som formål å lære omsorgspersoner å se og forstå barns behov for trygg base og å avhjelpe og veilede omsorgspersoner i å skape trygg tilknytning til barn de har omsorg for (Circle of Security International, u.å.). Modellen bygger på 6 grunnprinsipper:

- 1) Tilknytningsproblemer hos spedbarn og i tidlig barndom øker sannsynligheten for utvikling av psykiske lidelser senere i livet
- 2) Trygg tilknytning til omsorgspersoner utgjør en beskyttelsesfaktor for spedbarn og små barn og utgjør en viktig kilde til utvikling av sosial kompetanse, evner til emosjonsregulering og effektiv håndtering av stress.
- 3) Det er mulig å forbedre kvaliteten på tilknytning i relasjoner mellom omsorgspersoner og foreldre
- 4) Læring, og terapeutisk endring, oppstår i relasjoner som har en trygg omsorgsbasis
- 5) Vedvarende endringer i tilknytning er i større grad avhengige av omsorgspersoners omsorgskapasitet, enn av atferdsorienterte læringstiltak.
- 6) Alle omsorgspersoner ønsker det best for sine barn.

Trygghetssirkelen er en modell for positiv samhandling mellom omsorgspersoner og barn.

Hvordan har COS-P spilt inn i utviklingen av FEB – Foreldre etter brudd?

FEB sin tilnærming bygger på det teoretiske fundamentet i COS-P med utgangspunkt i forståelsen av tilknytning og samspill mellom barn og foreldre. I tillegg struktureres FEB-metoden gjennom aktiv bruk av modeller og illustrasjoner for opplæring og refleksjon på kursene som avholdes. Det benyttes blant annet en video av et barn som snakker med en forelder om en konflikt mellom foreldrene og setter ord på egne opplevelser. Videoen bringer barneperspektivet inn i kurset, og innholdet spiller også på barnets behov for trygge rammer og rom for å uttrykke sine følelser, samt at foreldre regulerer egne følelser i samspillet med hverandre. Videre er kunnskapen om barns behov for tilknytning samt risiko for utvikling av u hensiktsmessige og skadelige former for tilknytningsstrategier basis for utviklingen av FEB-metoden. Hovedfokus i dette er på reparasjon og foreldres evne til å ta barnas perspektiv. Dette framkommer blant annet i fokuset på barnets beste og kravet som stilles til deltakere om å tenke på barnas behov i prosessen med å bearbeide konflikt og lage gode samarbeidsavtaler. Reparasjon er også et eget tema i kursene (se eksempel under).

Eksempel på hvordan COS-P brukes for fokus på reparasjon i FEB-kursene:

HVORDAN GJØR MAN EN REPARASJON?

- Si hva en har gjort som krever en unnskyldning.
- Ta ansvar og unngå ordet «men»
- Hjelp barnet med å sette ord på følelser som oppstod i situasjonen
- Vær oppriktig
- Gi fysisk nærhet og vær god

 SANDNES KOMMUNE

 © FEB
Foreldre etter brudd

Figur 8 Illustrasjon fra FEB

Eksempel fra FEB-fagpersoner på hvordan COS-P og reparasjon kommer til uttrykk i kurs:

Mor og far har hatt en tøff konflikt over tid. Mor forteller at hun har vært sliten og amper i humøret og det har gjort at hun kjefter mer enn nødvendig på barna. I oppgaven om reparasjon forteller hun at hun har reparert med barna ved å benevne en situasjon der hun ble for sint. Hun har bedt barna om unnskyldning og forklart at hun var sliten og at det ikke var deres skyld at hun ble så sint. Hun og barna hadde klemt hverandre, og mor opplevde at det var godt.

Far har etter gjennomgang av reparasjonstema tenkt at han gjerne vil reparere noe som var skjedd mellom ham og medforeldren. Han har ringt mor til barna og benevnt hva han har gjort som var ugreit, unnskyldt og sagt at han skal gjøre sitt beste for at noe slik aldri skal skje igjen. Mor satt pris på at far gjorde dette og fortalte om det på neste kurskveld.

Bryt voldsarven – utviklet av ATV

Bryt voldsarven er en kursrekke utviklet av Alternativ til Vold (ATV) i Stavanger. Kurset retter seg mot foreldre som har vokst opp med vold, med formål om å forebygge at denne problematikken blir videreført til neste generasjon (Isdal et al., 2020). Opplegget tilbys som en del av den nasjonale satsingen for å forebygge vold i nære relasjoner (Søreide, 2022). Kurset går over 12 timer i 3 samlinger og har som mål å gi deltakerne kunnskap om hvordan forhold i deres egen barndom kan påvirke deres foreldrerolle. Deltakerne får anledning til å sette ord på

egne voldserfaringer, for bearbeidelse og bevisstgjøring (Mossefinn, 2022). Bryt voldsarven er et forebyggende tiltak som bygger på prinsipper innenfor psykoedukasjon (Isdal et al., 2020; Mossefinn, 2022).

Bryt voldsarven bygger på et kunnskapsgrunnlag om systemisk teori, vold, traumeteori og tilknytningsteori, samt Antonovskys teori om opplevelse av sammenheng (Isdal et al., 2020; Mossefinn, 2022; Søreide, 2022). Vold defineres som «Vold er enhver handling rettet mot en person som, gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får en person til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil» (Isdal, 2018, s. 36). Vold kan ta ulike former, og det er et poeng å skille mellom fysisk vold og fysisk makt. Fysisk makt kan brukes for å beskytte barn mot å komme til skade, for eksempel ved å løfte barnet bort fra et farlig sted. Fysisk vold beskrives som klyping, kloring, slag, spark, dytting og et spekter av fysiske handlinger som forvolder smerte og ubehag. Alternativ til vold peker på at det i tillegg til fysisk vold, også kan forekomme

- a) Psykisk vold: «Psykisk vold er måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysiske i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt eller trussel» (Isdal et al., 2020, s. 11). Psykisk vold kan utspille seg som direkte eller indirekte trusler, samt ydmykende, degraderende eller devaluerende omtale og atferd.
- b) «Seksuell vold kan strekke seg fra seksuell trakassering og krenkelse via press til seksualitet og opptil brutal voldtekt og seksuell tortur» (Isdal et al., 2020, s.11). Den seksuelle volden kan i tillegg til overgrep omfatte press, overtalelse, tvang eller manipulasjon til å utføre eller delta i seksuelle handlinger mot sin vilje.
- c) Materiell vold er når det utøves aggresjon mot gjenstander som virker voldsom og skremmende for dem som er til stede eller vitner til det. Rasing av rom, knusing av møbler, kasting av gjenstander i veggen kan oppleves skremmende og truende for barn og andre. Barn som vokser opp med materiell vold kan oppleve det som å vokse opp i et minefelt, spesielt dersom utøveren også har utøvd fysisk vold ved tidligere anledninger.
- d) Emosjonell vold handler om fravær av omsorg og trygghet. Dette er en type vold som er vanskelig å få tak på, men som på mange måter rammer hele menneskets følelse av verdi. For barn kan det dreie seg om omsorgssvikt og mangel på forståelse, trøst og

aksept for følelser barnet har. Denne formen for vold kan også innebære devaluering av følelsesmessig påvirkning og reaksjoner, avvisning, ignorering og mangel på beskyttelse.

- e) Latent vold er en form for vold som er vanskelig å oppdage for andre enn den som utsettes for den. «Latent vold er vold som virker bare i kraft av sin mulighet. I nære relasjoner der det har forekommet vold, vil risikoen for ny vold kunne styre alt de utsatte gjør og fortar seg. Alt blir strategisk atferd for å unngå ny vold. Volden er der hele tiden i kraft av sin mulighet» (Isdal et al, 2020 s. 11).

(Hentet fra veileder for Bryt voldsarven, 2020)

Bryt voldsarven er et psykoedukasjonskurs som går gjennom åtte ulike temaer med deltakerne. Hensikten er å gi deltakerne innsikt og kunnskap om egen psykiske helse, strategier i samhandling og praktisk og teoretisk kompetanse til å mestre vanskelige livssituasjoner (Mossefinn, 2022). Dette skal gjøre dem i stand til å forstå sammenhenger og til å ta ansvar for egen atferd, samt gi økt innsikt i sin situasjon (Eknes, 2006, referert i Mossefinn, 2022). Temaene er 1. Hva er vold? 2. Motgift mot vold, 3. Familiemønster, 4. Foreldrerolle og foreldreidentitet, 5. Hjelp meg med følelsene mine, 6. Hva er sinne? 7. Å gjøre unnskyld, og 8. Veien videre (Bryt voldsarven, 2020). Hvert tema følger samme praktiske oppsett: innledning, oppgave, deling og refleksjon.

Hvordan har FEB hentet inspirasjon og kunnskap fra Bryt voldsarven i utviklingen av tilbud til foreldre som er i høykonflikt etter brudd?

Bryt voldsarven har vært en kilde til inspirasjon i utviklingen og utformingen av FEB-kursenes form og oppbygging. Opprinnelig så en til Bryt Voldsarven for idéer om struktur for FEB-opplegget samt gruppeprosesser i gjennomføringen av FEB-kurs. Videre ble oppgaven under temaet Hva er konflikt? Inspirert av innholdet i Bryt voldsarven. I årene som FEB har vært i drift, har FEB-utviklerne fått en større bevissthet om hvordan vanskelige samarbeidsrelasjoner etter skilsmisse eller brudd kan være preget av tidligere eller pågående voldshendelser. Vi vil komme tilbake til hvordan dette er jobbet med i rapportens siste del (s. 36-38).

Eksempel på bruk av Bryt voldsarven i FEB-kurs:

OPPGAVE

Kan du huske en situasjon hvor du som barn var vitne til en krangel / konflikt mellom dine nære personer?

Beskriv situasjonen

Hvilke følelser hadde du?

Hva trengte du?

SANDNES KOMMUNE

© FEB Foreldre etter brudd

Figur 9 Illustrasjon fra FEB

Eksempel fra kurset når foreldrene gjør denne oppgaven:

Omar beskriver en episode hvor han som 7-åring opplevde at foreldrene hadde en høylytt krangel ved middagsbordet, og hvor han og søsknene ble bedt om å gå ut å leke før de var ferdige å spise. Når de fikk komme inn igjen var ikke mor hjemme. Far ble sint når de spurte etter henne, og sa han ikke visste når hun kom hjem. De snakket aldri om det i etterkant. Der og da ble han redd, usikker, lei seg og forvirret. Han hadde trengt trøst fra voksne, og en forklaring. Det gjør inntrykk på Omar når han under oppsummeringen av oppgaven, blir klar over at hans barn sannsynligvis kjenner på det samme og har samme behov når han og mor har konflikter.

Turning into teens er et foreldreveiledningsprogram for foreldre med barn i alderen 10-18 år (Bufdir, u.å.). Programmet ble utviklet på basis av Tuning into kids (Havighurst et al. 2009) og fokuserer på å hjelpe foreldre å utvikle tettere bånd til sine ungdommer (Wilson et al., 2012). TINT er et universelt orientert forebyggende tilbud, som består av seks to-timers kurs (Kehoe et al, 2014). Programmet tar utgangspunkt i at emosjonell kompetanse og god emosjonell kommunikasjon mellom foreldre og barn, har betydning for barns emosjonelle og atferdsmessige fungering. Foreldre får innføring i foreldrestil som fokuserer på emotionell sosialisering og veiledning, som er basert på Gottman et als. (1997) bidrag om samhandling mellom barn foreldre. Emosjonsveiledning består av fem steg (Gottman og DeClaire, 1997):

1. Bli mer bevisst og oppmerksom på barnets følelser, spesielt når følelsene som uttrykkes er av lav intensitet (som skuffelse eller frustrasjon)
2. Se på barnets følelse som en mulighet for nærhet og læring
3. Kommuniserer din forståelse og aksept for følelsen og vise empati
4. Sette ord på følelsene, hjelpe barnet til å bruke ord for å beskrive hva han/hun føler

5. Om det blir nødvendig: hjelpe barnet til å løse problemer. Du kan også formidle at ønsker og følelser er akseptable, men at ikke all oppførsel er det.
(Hentet fra *Tuning into kids Europe*)

Foreldreprogrammet fokuserer på å utvikle foreldres ferdigheter i emosjonsveiledning gjennom økt innsikt i egne oppfatninger og tanker om følelser, og om hvordan disse forestillingene påvirker holdninger og reaksjoner på følelser og følelsesuttrykk (Gottman et al., 1997; Kehoe et al., 2014).

Hvordan anvendes kunnskap fra TINT i utvikling og gjennomføring av FEB Foreldre etter brudd?

I FEB Foreldre etter brudd er foreldres evne til å se og møte barnas behov og følelser et sentralt tema i kursene. Dette temaet kommer inn etter at deltakerne har fått innføring i kunnskap og praktiske øvelser knyttet til egne følelser og følelsesregulering, og om barns behov for trygg tilknytning. I modulen snakkes det om hva barn generelt har behov for, hva barn med to hjem har behov for, og hva barn som lever med foreldre som er i konflikt etter brudd har behov for. FEB-kursene bygger ellers også på idéen om at kunnskap om barns behov og kunnskap om emosjoner og regulering av emosjoner i samhandling, samt praktiske ferdighetsøvelser kan gi foreldre bedre forutsetninger til å se og ivareta barns behov for å bli sett og forstått i situasjoner der samlivsbrudd er kompliserte og emosjonelt krevende for foreldrene. Fokus i kursene er å gjøre foreldre bevisste på hvordan de kan gjøre seg tilgjengelige og legge til rette for samtaler med barna sine.

Eksempel på anvendelse av TINT i FEB Foreldre etter brudd:

OPPGAVE

Hvordan kan du legge til rette for at ditt barn skal kunne fortelle deg hvordan han/hun har det hos den andre forelderen?
Hva må du huske og hva må du unngå?

SANDNES KOMMUNE

© FEB Foreldre etter brudd

Figur 10 Illustrasjon fra FEB

Eksempel på hvordan det kan snakkes om situasjonen på selve kurskvelden:

Mor forteller at hun synes det er veldig vanskelig når barna kommer hjem og forteller hva de har gjort sammen med far og hans nye kjæreste. Hun klarer likevel å lytte til barna og forsøker så godt hun kan å si positive ting om det de forteller. Hun har bestemt seg for å ikke si noe negativt om far og kjæresten til barna, og ringer heller en venninne på kvelden og blåser ut litt trykk der.

Traumebevisst omsorg

Traumebevisst omsorg vektlegger hvordan det å leve med vedvarende traumer og stress kombinert med manglende hjelp til regulering fra for eksempel foreldre, kan skade barns utvikling. Bath (2015) viser hvordan de tre pilarer for 1) trygghet, 2) forbindelser og 3) regulering utgjør sentrale deler av traumebevisst omsorg.

Trygghet består av 1) fysisk trygghet; mennesker som har opplevd traumer kan oppleve fysiske steder som utrygge på bakgrunn av tidligere erfaringer. 2) relasjonell trygghet; barn som har hatt negative eller problematiske opplevelser med tilknytning tar med seg disse mønstrene inn i nye relasjoner. 3) emosjonell trygghet; barns emosjonelle reaksjoner og uttrykk kan virke overdrevne, upassende eller voldsomme. For å sikre emosjonell trygghet trenger barn voksne som tåler og rommer emosjonelle uttrykk og smerteuttrykk. 4) kulturell trygghet; barn trenger å «passe inn» og kan være avhengige av at voksne hjelper dem med å passe inn i den kulturen de befinner seg i.

Forbindelser viser til barns behov for hjelp til å etablere trygge relasjoner, på tross av tidligere negative erfaringer. Barn som har hatt en negativ tilknytning, blitt avvist, misbrukt eller sviktet, har behov for hjelp til å etablere en ny og positiv tilknytning til trygge voksne (Bath, 2015).

Regulering har tradisjonelt sett handlet om emosjonell regulering (Bath, 2015), men de siste årene har begrepet blitt utvidet til å omfatte atferd, handlinger og impulser (Torkildsen, 2020).

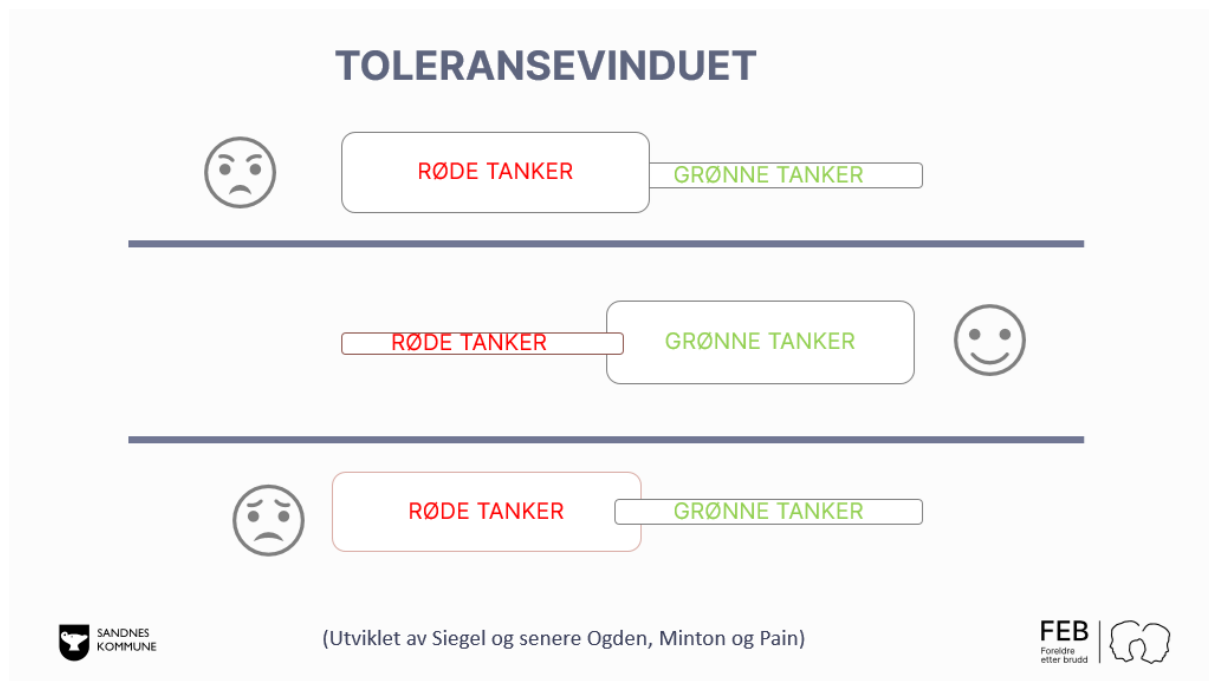
Barn som ikke har fått hjelp til å regulere følelsene sine, vil kunne få problemer med å regulere seg senere i livet. I noen tilfeller kan de ty til rusmidler, selvskading eller annen destruktiv atferd for å håndtere vanskelige følelser. Barn som har utfordringer med regulering, trenger hjelp og veiledning fra trygge voksne for å regulere følelsene sine. Regulerte følelser vil også gi regulerte handlinger og atferd (Bath, 2015).

Toleransevinduet er et begrep som anvendes innenfor traumebevisst omsorg (Nordanger og Braarud, 2014). Begrepet refererer til det spennet av aktivering som er optimalt for mennesker.

Er man innenfor toleransevinduet, så er følelsene man har hverken for høyt eller for lavt aktivert. Dersom man beveger seg over toleransegrensen for aktivering, kommer man inn i en hyperaktivert tilstand, men dersom man beveger seg under toleransegrensen, er man i en hypoaktivert tilstand. En hyperaktivert tilstand gir høyere hjerterytme og muskelspenning, mens en hypoaktivert tilstand medfører redusert hjerterate, respirasjon og muskelspenning (Porges og Furmann, 2011; Nordanger og Braarud, 2014). Toleransevinduet utvikles i samspill mellom barn og omsorgspersoner. Barn som ikke får hjelp til å regulere sine følelser vil kunne utvikle et smalere toleransevindu, enn barn som får god reguleringsstøtte fra sine omsorgsgivere (Nordanger og Braarud, 2014; 2017). Barn som har opplevd traumer og stress over lengre tid, kan utvikle en sensitivitet for stimuli og ytre hendelser. Personer med sensitivt alarmsystem og et underutviklet reguleringsystem kan gå inn i hyper- eller hypoaktiverte tilstander når deres trygghet oppleves truet. Hyperaktivering kan medføre sterk uro, impulsivitet, kaos, aggresjon og utagering, mens hypoaktivering medfører gjennomgripende følelse av tomhet, nummenhet, handlingslammelse og at en stenger seg av fra omverdenen (Ogden et al., 2006; Noranger og Braarud, 2014; 2017). Personer som har utviklingstraumer vil ofte kunne få både hyper- og hypoaktiverte reaksjoner, og ulike situasjoner, hendelser og handlinger kan utløse ulike typer reaksjoner (Nordanger og Braarud, 2014).

Hvordan anvendes kunnskap om traumebevisst omsorg i FEB?

Begrepet toleransevindu brukes i FEB for å adressere ulike reaksjonsmønstre (hyper- og hypoaktive reaksjoner). Hensikten er å gi foreldrene innsikt i at reaksjoner og handlinger kan være et resultat av sterke emosjoner, utrygghet og manglende evne til å regulere følelser. FEB-kursledere bruker lysark på kurskvelden som illustrerer toleransevinduet, og snakker om det. Toleransevinduet settes også i sammenheng med ABCD-modellen og kognitiv tilnærming, der fokus er på positive og negative tanker. Vi kommer nærmere inn på dette under psykologisk førstehjelp.

Figur 11 Illustrasjon fra FEB

Eksempel på hvordan dette kan komme til uttrykk i FEB:

Far hatt en særlig vanskelig periode etter han har mistet jobben for kort tid siden. Han er stresset, bekymrer seg for økonomi, for barna, og konfliktnivået mellom han og mor som har økt kraftig. Han er oppfarende, hever stemmen mot mor når barna er til stede, og svarer ikke mor på SMS eller oppringning. Han tåler mindre av henne, og jo mindre han svarer, jo mer pågående blir mor. Under gjennomgangen av toleransevinduet, sier far at han trenger å trene seg på å kjenne igjen når han nærmer seg å “falle ut på oppsiden” - det er dette som er hans største problem. Han ser at situasjonen gjør at toleransevinduet blir smalere, og at konfliktene med mor påvirker det ytterligere. Det er vanskelig, men han vil prøve så godt han kan.

Psykologisk førstehjelp

Psykologisk førstehjelp er et sett med selvhjelpsstrategier og en klinisk tilnærming som anvendes av mange som arbeider med mennesker i utsatte livssituasjoner. Opplegget er utviklet i Norge og er godt utprøvd, blant annet av helsepersonell (Raknes et al., 2017). Metoden består i å lære barn og unge å forstå sammenhengen mellom situasjonen de er i, følelsene deres og tankene deres. En lærer at høyaktiverte negative følelser kan medføre negative tanker, i metoden kalt røde tanker, mens gode følelser kan gi positive tanker, i metoden kalt grønne

tanker. Videre har metoden fokus på å øve opp mestring og håndtering av vanskelige følelsesmessige situasjoner. Raknes (2024) har utviklet en modell kalt «Hjelpehånden» som kan støtte unge i å utforske følelser, tanker og handlingsalternativer i utfordrende situasjoner (Raknes et al., 2017).

Hvordan anvendes psykologisk førstehjelp i FEB?

I FEB anvendes elementer fra psykologisk førstehjelp sammen med elementer fra traumbasert omsorg. I kursene viser FEB-kursledere hvordan røde tanker kan oppstå når mennesker trigges og kommer utenfor toleransevinduet. Videre viser FEB-kursledere også fram hjelpehånden og ber deltakere på kurset om å løse en oppgave der denne benyttes.

Eksempel på hvordan kunnskap om Psykologisk førstehjelp benyttes i FEB

1. Situasjon:
Hvor var jeg, og hva skjedde?

2. Følelser:
Hva følte jeg? Kan gjerne beskrives som et kroppslig symptom. For eksempel at en får vondt i magen, hjertebank o.l.

3. Hvilke tanker laget de vonde følelsene.

4. Hvilke tanker kunne hjulpet/hjalp meg?

5. Hva gjorde jeg/kunne jeg gjort for å få det bedre. Hva ville ha avledet meg, eller hjulpet meg til å roe meg?

6. Hvem kan hjelpe/kunne hjelpe meg? Har jeg støttepersoner som er gode for meg?

Hvem kan hjelpe/kunne hjelpe meg?

SANDNES KOMMUNE

(Hentet fra tilnærmingen «Psykologisk førstehjelp», utarbeidet av Solfrid Raknes)

FEB
Foreldre etter brudd

Figur 12 Illustrasjon fra FEB

Eksempel på situasjon som kan oppstå i familier som mottar FEB som tiltak.:

Marie skal spille håndkamp i den lokale idrettshallen og mor er der for å se på siden det er hennes uke med jenta. Far dukker uanmeldt opp med sin nye kjæreste, og mor unngår kontakt ved å holde seg på den andre siden av banen. I FEB samtalen bruker veilederne denne hendelsen til å sette opp en hjelpehånd for å se hva Marie kan ha tenkt og følt i denne situasjonen, hva hun kunne gjort og hvem som kunne hjulpet henne. FEB-kursholderne reflekterer sammen med foreldrene om hva de kan gjøre for å unngå at Marie skal komme i en tilsvarende situasjon igjen.

De utrolige årene (DUÅ)

De utrolige årene er et veiledningsprogram som rettes mot foreldre med barn i førskole- og barneskolealder (Webster-Stratton og Bywater, 2019). Programmet drives med et kollaborativt prinsipp der foreldre anses som eksperter på sine barn. Formålet med programmet er å styrke samspillet mellom foreldre og barn og å øke foreldrenes ferdigheter i å fremme barns sosiale og emosjonelle kompetanse. DUÅ er en gruppebasert foreldreveiledning. Den er manualbasert, og ulike temaer gjennomgås med foreldregruppene på kurskveldene. Programmet er basert på Patterson et al.s (1980; 1982) samspillsteori om foreldrestrategier og atferdsproblemer hos barn. Videre anvendes Banduras (1986) sosiale læringsteori og Bowlby (1980) og Ainsworth et al.s (1974) tilknytnings- og relasjonsteorier. Programmet bygger også på kunnskap om miljøpåvirkning og hjernutvikling hos barn (Belsky, 2005) og kognitive strategier for å håndtere negative tanker (Beck, 1979). Det kollaborative prinsippet legger vekt på samarbeid mellom gruppeledere og foreldre/barn, der en benytter partnerskap, aktiv medvirkning, felles problemløsning og anerkjennelse av foreldre/barns kompetanse i eget liv.

Anvendelse av kunnskap fra DUÅ-programmet i FEB-foreldre etter brudd?

FEB-Foreldre etter brudd har hentet inspirasjon fra DUÅ i organiseringen av tilbudet. Gruppelederne i FEB benytter seg av det kollaborative prinsippet i sin gruppeledelse og i utformingen av FEB-kurs og i oppfølgingen av foreldre og barn i forbindelse med samtaler.

Eksempel på anvendelse av elementer fra DUÅ i FEB

© FEB Foreldre etter brudd

HVA TRENGER BARN MED TO HJEM?

- aksept for å være glade i begge foreldrene og få ha kontakt med familie og venner på begge sider
- hjelp til å flytte frem og tilbake
- god kommunikasjon mellom foreldrene
- få feire høytider og delta på aktiviteter med begge foreldre
- fleksible løsninger og raushet mellom foreldrene som gir barna mulighet til medbestemmelse i livet sitt

SANDNES KOMMUNE

Figur 13 Illustrasjon fra FEB

Eksempel på hvordan dette kan komme til uttrykk i FEB:

I en oppgave i programmet, skal far beskrive en konfliktsituasjon sett fra mor sitt perspektiv. Han strever og ender opp med å beskrive den fra eget ståsted. Veileder spør far om vi skal høre hva gruppa tenker. De andre foreldrene beskriver flere mulige tanker hos mor, og far sier seg enig i at det kan være at hun har tenkt slik.

Tema som utmerket seg og som har fått spesifikt fokus i workshops og drøftinger

Begrepsbruk – høykonflikt eller samarbeidsutfordringer?

Som nevnt innledningsvis har vi diskutert begrepene høykonflikt og konfliktrapp/samarbeidstrapp samt sett på aktuell forskning som kan bidra til å klargjøre bruken av disse begrepene i forbindelse med både opplæring av veiledere og gjennomføringen av FEB-programmet.

For forskerne har det vært uklart hva begrepet høykonflikt innebærer. Hvilke forhold eller faktorer må være til stede for at det skal betraktes som høykonflikt, og hvem definerer *når* foreldre er i høykonflikt?

Prosjektgruppas refleksjoner rundt bruken av begrepet høykonflikt

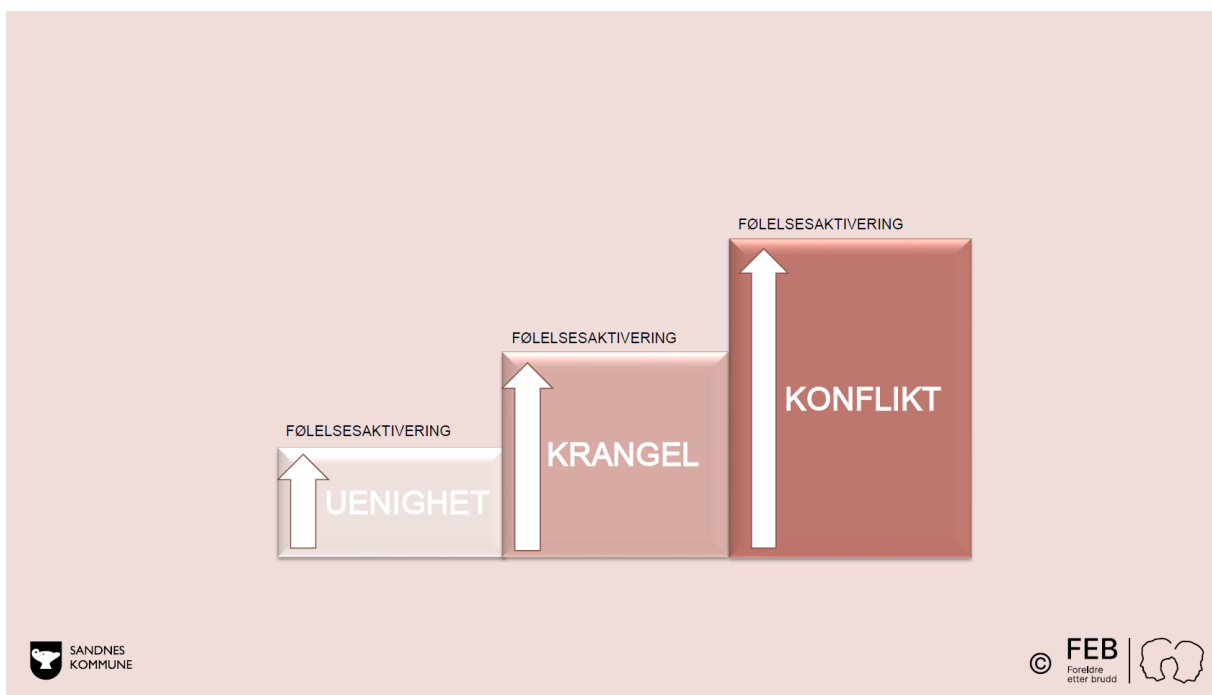
Høykonflikt er det mest brukte begrepet for foreldre som sliter med uenighet, kommunikasjonsvansker og samarbeidsutfordringer etter brudd. Fagpersonene i FEB har gjort seg erfaring med at konflikt oppleves som noe statisk, og at foreldre ikke alltid kjenner at de er i en konflikt. Derfor har en vurdert det som hensiktsmessig å begrense bruken av dette begrepet i arbeidet med FEB.

Samtidig er det problematisk om disse foreldrenes utfordringer omtales ulikt av ulike tjenester og instanser som familiene møter. Det vil være viktig at hjelperne bruker de samme begrepene og at disse forstås tilnærmet likt.

Et viktig element i dette er en refleksjon over forholdet mellom høykonflikt, konflikt og samarbeidsutfordringer. Foreldre som har samarbeidsutfordringer samarbeider, men sliter med dette. Par som sliter med samhandlingen kan også ha ulike oppfatninger av om de står i en konflikt. Et eksempel på dette er foreldrepar der den ene parten ønsker å få til et samarbeid, men opplever at den andre parten er konfliktorientert i sin tilnærming.

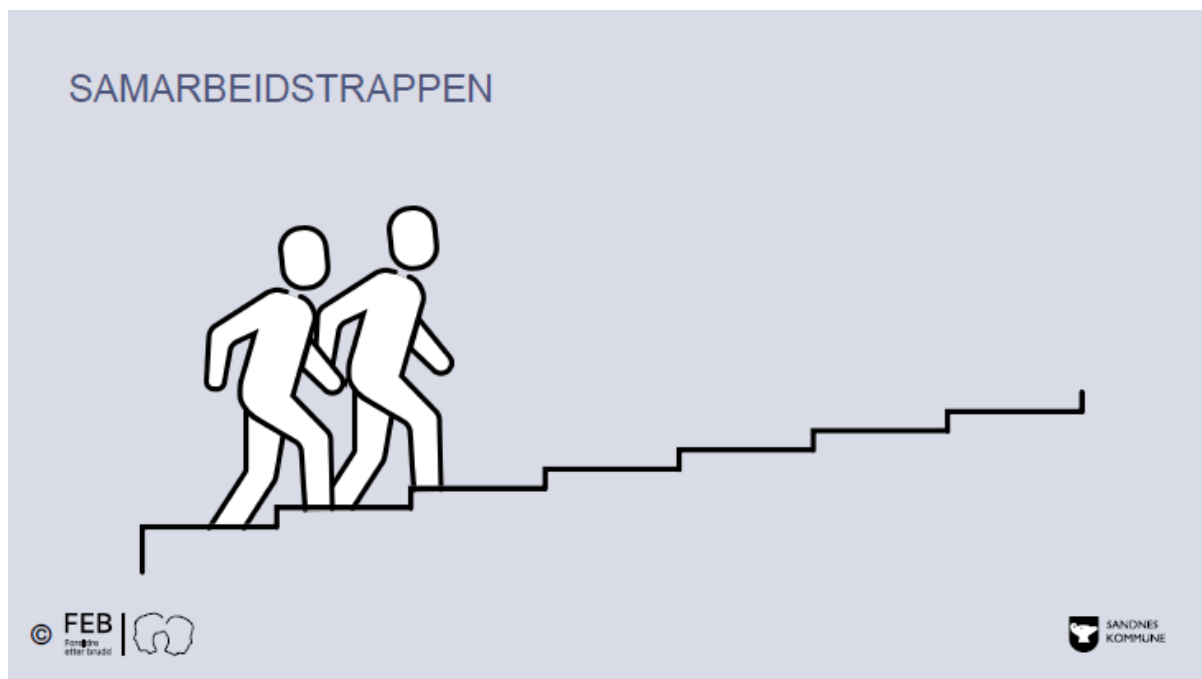
I FEB har en valgt bevisst å vektlegge bruken av begrepet samarbeidsutfordringer, framfor å bruke begreper som konflikt og høykonflikt. «Utfordringer i samarbeid» fungerer som en samlebetegnelse for flere forhold som rammer evnen til å utøve et godt og trygt foreldreskap, som vold, helse, rus, traumer, høykonflikt og økonomi. Å betegne familienes vansker som samarbeidsutfordringer gir håp og er framtidsrettet, slik FEB-programmet skal være. Ved å benevne det foreldrene står i som samarbeidsutfordringer vektlegges også samarbeid som en viktig verdi. Samarbeidsutfordringer kan ses i sammenheng med konflikt, høykonflikt, uenighet og krangel.

Eksempel på hvordan konflikt og konflikters intensitet adresseres i FEB:

Figur 14 Illustrasjon fra FEB

FEBs fokus på samarbeid kommer også fram i kursene og opplæringen av FEB-veiledere. I stedet for å inkludere konflikttrapp og vektlegge konfliktens innhold og stil, vektlegges potensialet for samarbeid. Det introduseres en samarbeidstrapp tidlig i FEB-kursene (se figur 16).

Figur 15 Illustrasjon fra FEB

I FEB-kurset brukes det en konfliktskala (se figur 15) som avviker fra andre tilsvarende modeller, og hovedfokus er i stedet på en «samarbeidstrapp» (se figur 16). På kursene oppfordres foreldre til å finne ut hvor de befinner seg i denne trappen og hvor høyt de har ambisjoner om å komme. Trinnene er ikke definert, og det fremstår derfor som usikkert om kursdeltakere og kursledere har samme forståelse av hva det innebærer å være høyt eller lavt i trappa. Som svar på denne utfordringen har forskerne lagt frem artikler som utforsker konflikt og høykonflikt i forbindelse med skilsmisse (f.eks. Deck et al., 2023; Saini & Birnbaum, 2007) og har særlig vektlagt artikkelen “The Divorce Conflict Scale” (Hald et al., 2020) som validerer et måleinstrument (DCS-6) for ulike nivåer av konflikt ved skilsmisse. I drøftingene kom det fram at DCS-6 ikke er et optimalt kartleggingsverktøy i forbindelse med FEB, fordi fokuset skal være på samarbeid og ikke på konflikt. Forskerne har løftet frem at det likevel kan være hensiktsmessig å bruke de validerte skalaene i forbindelse med inntaksrutiner eller ved evaluering av tiltaket.

FEB som tiltak for foreldre der det har vært vold eller foregår fortsettelsesvold

Arbeidet med å øke bevisstheten rundt vold som utfordrende tematikk, sett i sammenheng med barnevernets oppdrag i møte med foreldre som har store samarbeidsutfordringer etter brudd, har gått parallelt på flere fronter i prosjektperioden. I denne delen av prosessen har vi samarbeidet i prosjektgruppen (FEB-utviklerne og med UiS-forskerne), det er gjennomført flere

samtaler med ATV- Alternativ til vold, FEB-prosjektgruppen har hatt møter med sentrale forskere på voldsfeltet (Bredal, Bjørnholt og Mohaupt), samt barnevernsforskere og praktikere som har skrevet om tematikken (Oterholm med flere). Praktisk håndtering og organisering av FEB er drøftet, og endringer er besluttet i interne møter i barnevernstjenesten mellom FEB-utviklerne, voldskordinator og undersøkelsesteam.

Vold og fortsettelsesvold hadde et begrenset fokus i de første årene av tiltaket. FEB-kurs er blitt tilbudt foreldrepar som hadde samarbeidsutfordringer, med unntak av foreldrepar der det forelå besøksforbud. Foreldre som hadde hatt besøksforbud som var gått ut, kunne få tilbud om å delta i FEB. Forutsetningen for inntak var at foreldrene var motiverte til å delta. Barnevernstjenesten ble etter hvert mer oppmerksom på voldsproblematikkens relevans for arbeidet. Ved inngangen til samarbeidet mellom UIS og FEB ble forholdet mellom barnevernets makt og foreldres opplevelse av press til å ta imot hjelpetiltak drøftet. På det tidspunktet var det foreldrepar som hadde fått beskjed om at hvis de ikke deltok på kurs og jobbet med sine samarbeidsutfordringer, ville barnevernets bekymring for barnet øke. Hensikten var å motivere foreldrene til å ta imot tilbudet om FEB. I disse tilfellene handlet orienteringen om at barnevernet anså barnas situasjon som uholdbar og mente at FEB kunne være et godt tiltak for å begynne å løse opp i en situasjon som var skadelig for barna i disse familiene.

Vold og voldskontekst ble tematisert i samtaler om sikkerhet for foreldre som deltar på kurs, og i FEB-samtaler i forbindelse med opplæring av kursledere i Bergen i mars 2023. I forbindelse med referansegruppemøter ble risiko og sikkerhet for deltakere også drøftet og det ble utviklet rutiner for å følge deltakere til bilen, og å holde dem atskilt etter felles FEB-samtaler. FEB-utviklerne snakket også om situasjoner der mistanke om voldsproblematikk oppstod i løpet av kursrekken, og det ble diskutert hvordan dette kunne håndteres.

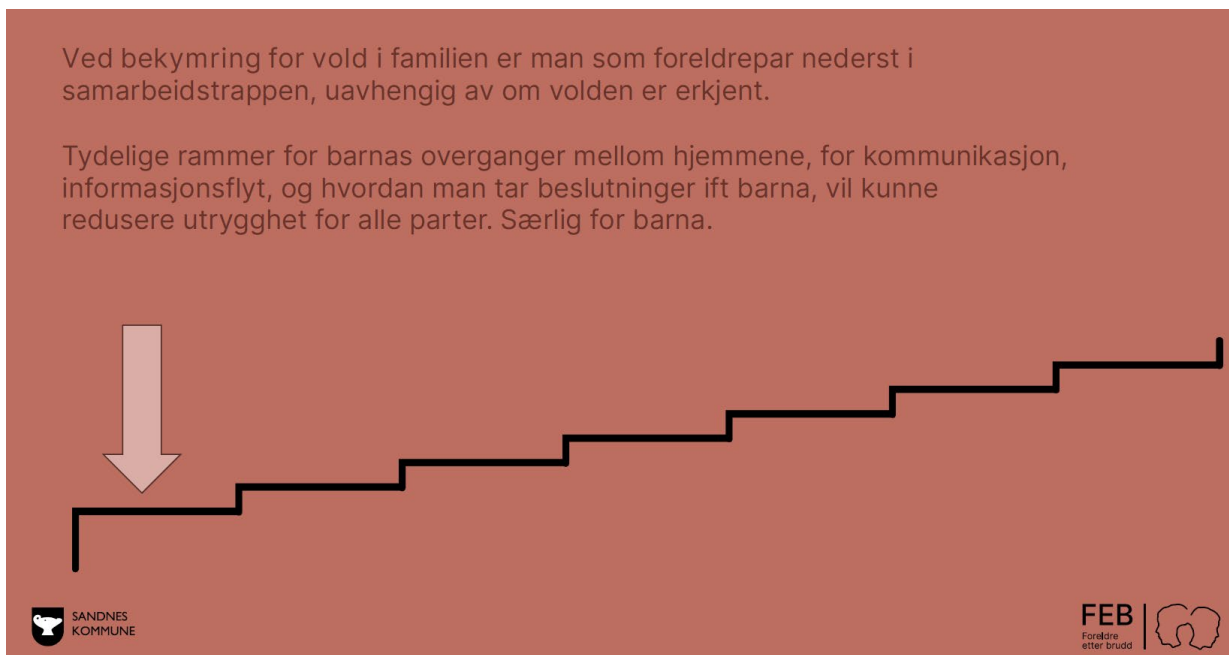
Prosessen med å innlemme voldforståelse i FEB har foregått over tid, og endringer har gradvis kommet inn i programmet og i organiseringen av det. FEB har utviklet seg fra å ikke benevne vold i særlig grad til at dette er blitt et eget tema i FEB-kursene (Tema 6 – se under).

Det er lagt inn definisjon av hva vold er:

- Vold er bruk av enhver form for makt som, gjennom at den smerter, skader, skremmer eller krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje. (Isdal 2018, s.45)

- Vold består av både voldshandlinger og en underkjennelse av andres behov, intensjoner og virkelighetsoppfatninger (Mohaupt 2024, side 26)

Videre er det lagt inn en oversikt over former for vold, hvem som utøver vold, og informasjon om voldens konsekvenser for forholdet mellom foreldre og for barn. Det presenteres også en illustrasjon av hvordan vold kan utvikle seg i forbindelse med et brudd. Denne illustrasjonen er litt uklar og avhenger av at FEB-kursledere forklarer den i detalj på kurskvelder.

Figur 16 Illustrasjon fra FEB

Voldsforståelsen settes så i sammenheng med behovet for samarbeid, men med en illustrasjon basert på samarbeidstrappen (se figur 17). Denne tilnærmingen har ikke vært drøftet i prosjektgruppen, men er utviklet av FEB-utviklerne i etterkant av møter med ATV – Alternativ til vold i februar 2025. Under tema om vold er det også lagt inn refleksjonsoppgaver for kursdeltakere, etter samme prinsipp som de andre temaene som tas opp i FEB.

Det jobbes også med å utvikle FEB-manualen så den inkluderer risikovurderinger og tiltak, men det gjenstår å utvikle gode felles inntakskriterier og vurderinger av vold og risiko for uoppdaget vold blant foreldre som deltar i FEB.

Eksempel på hvordan vold adresseres i FEB-kurs (under utprøving):

Hva tenker dere om barnets situasjon i familier der det forekommer vold?

Hva kan foreldre gjøre for å beskytte barna i familier der det forekommer vold?

OPPGAVE

SANDNES KOMMUNE

FEB Foreldre etter brudd

Figur 17 Illustrasjon fra FEB

I FEB har det vært et prinsipp om at deltakere ikke skal snakke med saksbehandler underveis mens det er kurs, fordi man har ønsket å begrense kommunikasjon som er fokusert på alliansebygging og videreføring av konflikt på andre arenaer. Samtidig har en også stilt krav om å fokusere på fremtiden og satt grenser for foreldre som har ønsket å bringe inn elementer fra tidligere konfrontasjoner eller det en anser som konfliktstoff fra forholdet. Disse tilnærmingene kan være hensiktsmessige i konflikthåndtering, men for foreldre som er utsatt for vold vil det å ikke få snakke med saksbehandler frarøve dem muligheten til å melde ifra om vold, og det fratrar voldsutsatte et sikkerhetsnett. Videre er det utfordrende at en ikke anerkjenner at tidligere opplevelser i forholdet har innvirkning på foreldres evne til å inngå samarbeidsavtaler, spesielt i tilfeller der det har vært vold involvert. Kunnskap om voldens vedvarende virkning på voldsutsatte, og konsekvensene dette får for barn som opplever vold i hjemmet, tilsier at en i tilfeller der det har foregått vold, må benytte en annen tilnærming enn det som anbefales ved tradisjonell konfliktløsning.

Drøftinger av kunnskap om vold og barnevernets perspektiver på vold, konflikt og samarbeidsutfordringer har medført følgende fokus og anbefalinger – som det nå arbeides med i utviklingen av FEB:

- 1) En må inkludere vold og voldsforståelse i FEB
- 2) FEB passer ikke for alle familier – det må vurderes grundig om familier der vold har vært tema er tjent med FEB som hjelpetiltak,

- 3) Det er behov for å utvikle spørsmål og kartleggingsverktøy som øker barnevernstjenestens mulighet til å avdekke vold i undersøkelsesfasen, og før FEB foreslås som tiltak,
- 4) Foreldre som viser uro for å delta for FEB-kurs og felles FEB-samtaler må tas på alvor og ikke presses til å ta imot hjelpetiltaket,
- 5) Det må utarbeides rutiner for risiko og sikkerhet ved mistanke om vold,
- 6) Ved mistanke eller avdekking av voldsproblematikk underveis i tiltaket bør det gjennomføre samtaler med foreldrene hver for seg,
- 7) Det bør også åpnes for vold som tematikk i barnesamtaler,
- 8) Ved mistanke eller visshet om vold bør FEB-avtaler utformes slik at de virker beskyttende for den voldsutsatte forelderen.

I forbindelse med videreutviklingen av FEB og fokuset på vold som tema har det blitt utarbeidet en ny kursmanual som inkluderer vold. Den nye manualen er lagt frem for fagpersoner med ekspertise på området til gjennomlesing og videre bearbeiding. I etterkant av dette ble det gjennomført et pilotprosjekt der Dalane barnevern gjennomførte FEB-kurs med vold som en del av opplegget. Denne runden ble evaluert av FEB-utviklere i samarbeid med barnevernstjenesten etterpå. Manualen ble videreutviklet og er nå delt med de andre tjenestene.

Barns medvirkning og barns perspektiver i FEB

Barns rett til medvirkning og ivaretagelse av barnas perspektiver i forhold som angår deres livssituasjon ble løftet opp av forskerne både i forbindelse med opplæringsdager i mars 2023 og videre i prosessen. Det gjennomføres 2 barnesamtaler i FEB-programmet. Disse har til hensikt å informere barna og innhente informasjon om deres opplevelse av egen livssituasjon. Forskerne har stilt spørsmål ved hvorvidt barna tas tilstrekkelig med på råd når FEB-avtalen skal utformes og skrives. Dette har blitt løftet fram som utfordrende å få til, siden foreldrene trenger tydelige rammer og struktur i disse samtalene. Det grunnlegges at det er utfordrende å få foreldrene til å enes og at barnas ønsker vil kunne skape problemer i den prosessen. Samtidig varierer det hvor mye barn tas med på råd fra sak til sak, men i drøftinger har prosjektgruppen sett at barns rett til medvirkning ikke ivaretas like detaljert og strukturert i en FEB-avtale som i andre tiltak.

Forskningen på barns medvirkning i saker der foreldre sliter med store samarbeidsutfordringer etter brudd er ikke entydig om i hvilken grad barn bør involveres i arbeidet med å håndtere konflikter. Det vektlegges at barn bør involveres i samtaler, slik at hjelpere får innsyn i deres opplevelser og behov etter brudd (Brand et al., 2017). Videre er det mye som tyder på at

partereapeuter og andre hjelpere fokuserer mest på foreldrenes parrelasjon og at barna dermed ikke får mulighet til å ytre seg og medvirke i arbeid med familier etter brudd (Kopperud, 2008; Brand et al., 2017; Hognestad, 2018). Barnevernets oppdrag er å sikre barn gode oppvekstvilkår, og alle avgjørelser skal hensynta barnets beste (jf. barnevernloven § 1-3). Dette innebærer at barnevernet skal balansere mellom barnas rett og behov for å uttrykke sine synspunkter og ønsker og deres rett og behov for å bli skjermet fra ansvar og belastninger som følger av de voksnes samarbeidsutfordringer.

FEB-samtalene mellom foreldrene har til hensikt å sette ned regler for samspill mellom dem, samt praktiske rutiner for hvordan de skal samarbeide om foreldreskap for barna sine. Avtalene er ganske detaljerte og kan for eksempel inneholde regler for barnas kontakt med den andre forelderen i ukene de ikke bor hos vedkommende. Eksempelvis kan avtalen inneholde detaljer om hvorvidt barnet skal få lov til å ringe mor når hen er hos far. Avtalene kan også inneholde regler om hva barnet kan ta med seg mellom hjemmene, hva slags utstyr som skal være hvor, samt regler for samspill med søsken i det andre hjemmet.

Forskerne anser at FEB-avtalene kan ha en stor inngripen i barnas liv, og har på bakgrunn av det anbefalt at det, i tillegg til de to barnesamtalene som ligger inne i FEB, gjennomføres samtaler med barna før foreldrene skal i FEB samtalene, der FEB-avtalen er tema. I disse samtalene bør barna få anledning til å si noe om hvordan de har opplevd relasjonen mellom foreldrene i løpet av FEB-kursene, samt benevne hva de har behov for at skal inkluderes i samtaler og avtaler mellom foreldrene. Barna bør også presenteres for FEB-avtalens innhold som angår deres situasjon direkte og gis mulighet til å komme med sitt synspunkt før avtalen undertegnes. FEB-utviklerne ser på dette som en mulighet, men mener at det her må tas hensyn til kapasitet, barns alder og modenhet, samt innholdet i foreldrenes samarbeidsutfordringer. Videre vurderer FEB-utviklerne det slik at en dempet eller håndtert konflikt er i barnas interesse, og at det veier tyngre enn barnas rett til medvirkning i forbindelse med FEB-avtalen.

Drøftinger og forskningsbasert kunnskap om barn i familier med store samarbeidsutfordringer har ført oss fram til følgende anbefalinger for videre utvikling av ivaretagelse av barns medvirkning i FEB:

- 1) Det bør gjennomføres samtaler med barn i forkant av FEB-samtaler for å kartlegge deres meninger og behov før en starter arbeid med å utforme samarbeidsavtale mellom foreldre.

- 2) Barna bør bli presentert for det innholdet i FEB-avtalen som angår deres hverdag direkte.
- 3) Barn bør få anledning til å si sin mening og få medvirke i innholdet i FEB-avtalen om forhold som angår deres hverdag.
- 4) Innhold og form på samtaler med barna må ta hensyn til deres alder og modenhet.
- 5) Samtaler med barna bør gjennomføres av fagpersoner som barna føler seg trygge på.

Mangfold og stereotyper

FEB-foreldre etter brudd er et tiltak i regi av barnevernet. Det innebærer at familier med ulik kultur får tilbud om tiltaket. Samtidig er det ikke rom for å ha med tolv inn i gruppene, så familier med begrenset norsk språkkunnskap får tilbud om et individuelt opplegg i stedet.

I tilknytning til det siste løftet forskerne fram at det kan se ut som at FEB-kursene legger en norsk kulturell forståelse og kontekst til grunn og at mangfold dermed ikke er vektlagt. Forskerne observerte for eksempel at det ble vist til “å feire jul sammen” som bilde på et foreldrepar som befant seg høyt i samarbeidstrappen i forbindelse med opplæring av kursledere. Denne tilbakemeldingen tok FEB-utviklerne med i utviklingen av FEB-kurs, manual og opplæring, og i tiden etterpå har de vært bevisste på å omtale familiefeiringer og høytider mer generelt, i stedet for å benevne «jul» og «konfirmasjon». Kursledere vil også måtte tilpasse valg av ord og kommunikasjon til gruppen og deltakerne de har med på FEB-kurs til enhver tid.

I forbindelse med observasjon av og deltakelse i opplæring av FEB-veiledere, har forskerne videre fundert over begrepsbruk og eksempler som kan virke ekskluderende eller som spiller på stereotyper. Dette kom fram i forbindelse med opplæringskurs der det ble satt fram eksempler med formuleringer som “noen mødre er/gjør/reagerer slik” og “noen fedre er/gjør/reagerer slik”. Slike konkrete eksempler i opplæring og kursing kan virke førende for generaliserte oppfatninger og grovkategorisering i situasjoner der det er behov for en mer nyansert tilnærming. Forskerne har foreslått å bruke formuleringer som “noen foreldre opptrer slik”, heller enn å spesifisere “mødre” eller “fedre”, for å unngå å bygge opp under en kjønnert forståelse av konflikt, og særlig voldsproblematikk. En slik formulering (foreldre) vil også omfatte likekjønnede og ikke-binære foreldre.

I forbindelse med drøftinger om mangfold og stereotyper har prosjektgruppen også reflektert over hvordan mødre og fedre forstås og møtes av barnevernstjenesten i arbeidet med

samarbeidsutfordringer etter brudd. FEB-utviklerne har sett at en i hjelpeapparatet lett kan danne seg en stereotypisk oppfatning av en sterk og aggressiv far og en omsorgsfull og undertrykt mor. Dette er interessant sett opp mot for eksempel Stokkebekks et al.s (2022) forskning på fedres rolleforståelse som beskyttere og ivaretakere av barna sine etter brudd. FEB-utviklerne har videre fortalt at de i arbeid med foreldrepar i FEB kan se situasjoner der det foregår manipulasjon og der fedre fremstilles som voldsutøvere når dette ikke er tilfelle. Det har vært et tilbakevendende tema at fedre ofte ikke kommer i posisjon til barna og blir spilt ut på sidelinjen i konflikter etter brudd. Fagpersonenes erfaringer kan likne på det som omtales som «Maternal gatekeeping» i forskningslitteraturen (Mohaupt, 2024).

FEB – Foreldre etter brudd: Overføring og kvalitet

Som vi skrev innledningsvis, er det krevende for barnevernet å ivareta familier der foreldre lever med store samarbeidsutfordringer etter brudd. Barnevernstjenesten i Sandnes utviklet FEB i første omgang til bruk i egen tjeneste, men opplegget har etter hvert blitt delt med andre tjenester, og i dag er det ca. 11 kommuner som bruker FEB som et barnevernstiltak. Initiativtakerne til FEB ivaretar overføringen til andre tjenester gjennom opplæringskurs, en manual og et PowerPoint-basert opplegg. De tilbyr også tjenestene å delta i nettverksmøter der alle som tilbyr FEB kan møtes og drøfte problemstillinger knyttet til arbeidet. Det gjøres i tillegg kontinuerlig arbeid med utvikling av FEB basert på tilbakemeldinger fra praksis. FEB-utviklere og prosjektgruppe har jevnlig drøftet problemstillinger knyttet til kvalitetssikring av hvordan FEB brukes og gjennomføres i andre tjenester. Her kommer forholdet mellom erfaring og overførbarhet inn, men også behovet for å bruke pålitelige og validerte begreper og kartlegginger. FEB-utviklerne er svært erfarne og har opparbeidet seg mye kunnskap og kompetanse over tid, gjennom både arbeid og utdanning. De besitter også betydelig taus kunnskap som de kontinuerlig jobber med å gjøre eksplisitt gjennom manualer og drøftinger i FEB-nettverket. De er i tillegg trygge på hverandre og fremstår som et godt koordinert og komplementært veilederpar under opplæringskursene. Et spørsmål som forskerne har stilt, er hvorvidt en kan overføre FEB til andre tjenester uten å innføre tydeligere kriterier for hvem tiltaket egner seg for, og om en bør bruke standardisert kartlegging og validerte skalaer for å avgjøre dette. Videre er det et spørsmål om tiltaket bør gjennomgå en systematisk evaluering eller effektstudier før det tilbys av flere tjenester.

Avsluttende anbefalinger og punkt for videre utvikling

FEB er et omfattende opplegg som inneholder flere elementer som en kan se nærmere på. Vi har notert oss følgende punkt for mulig videre evaluering og utvikling:

- 1) Opplæringen: Kurs for FEB-veiledere gjennomføres med mange øvelser og samspill der deltakerne inntar rollen som foreldre. Dette fremstår som virkningsfullt i de oppgavene/rollespillene som fordrer at deltakerne kommer i kontakt med egne følelser og erfaringer. Det er imidlertid uklart for oss hvorvidt gjennomgående bruk av rollespill, som til tider hindrer deltakerne i å delta med egne spørsmål og refleksjoner rundt innholdet i FEB, er pedagogisk hensiktsmessig. Dersom målet er at deltakerne skal holde seg i rollen gjennom hele oppgaven, anbefaler vi at det lages rom for diskusjon med fagpersoner og fremtidige FEB-veiledere i etterkant av hver oppgave eller hvert rollespill.
- 2) Inntak og kartlegging i undersøkelsesfasen: Vi anbefaler at det utvikles et verktøy i undersøkelsesfasen som har til hensikt å avklare om foreldre skal tilbys FEB som tiltak. Det bør også utarbeides rutiner og kriterier for inntak som kan overføres mellom tjenestene som bruker FEB som barnevernstiltak
- 3) Vi anbefaler at det utarbeides rutiner for risikovurdering og sikkerhetstiltak som skrives inn i FEB-manualen. Disse rutinene bør også drøftes på nettverksmøter, slik at en sikrer at rutinene er overførbare til mindre eller annerledes organiserte tjenester.
- 4) FEB-manualen bør utvikles til å inneholde råd og veiledning for håndtering av mistanke eller avdekking av vold hos foreldre underveis i FEB-kursene. En tilnærming til dette kan være å legge inn stopp-punkter samt å åpne for mer kontakt mellom foreldre og saksbehandler parallelt med kursene.
- 5) Lage en oversikt over hvordan og hvilke deler av teori og metodegrunnlag anvendes i FEB, med klare henvisninger til referanser i manualen.
- 6) Barneperspektivet bør styrkes.
- 7) Barnesamtaler bør videreutvikles. Vi anbefaler at en tilbyr barn av foreldre som deltar på kurs en strukturert oppfølging. Det bør som et minimum gjennomføre egne samtaler med barna i forbindelse med foreldrenes FEB-samtaler der FEB-avtalen er tema. Barnas medvirkning kan ivaretas bedre ved å gi barna anledning til å uttrykke sine meninger og behov, og ved å skape rom for innspill fra barna om forhold som angår deres hverdag og situasjon direkte.

- 8) Det foregår mye utviklingsarbeid i Sandnes barnevernstjeneste. Det arbeidet som nå foregår knyttet til vold bør drøftes med FEB-nettverket, så en kan justere og utvikle et opplegg som kan implementeres på tvers av tjenestene.
- 9) Utviklingsarbeidet knyttet til vold (som beskrevet i kapittel 6) kan med fordel inkludere barnets perspektiv, samt konsekvenser og behov for barn, i større grad.

7. Referanser

- Ainsworth, M. D. S. (1978). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and brain sciences*, 1(3), 436-438.
- Ainsworth, M. S. (1974). The Development of Infant-Mother Attachment. A Final Report of the Office of Child Development.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26–46. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.26>
- Anderson, S.H., Anderson, S.A., Palmer, K.L., Mutchler, M.S., & Baker, L.K. (2010). Defining High Conflict, *The American Journal of Family Therapy*, 39:1, 11-27, DOI: 10.1080/01926187.2010.530194
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. *Englewood Cliffs, NJ, 1986(23-28)*, 2.
- Barneloven (1981). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Barnevernsloven (2021) *Lov om barnevern* (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Bath, H. (2015). The three pillars of traumawise care: Healing in the other 23 hours1. *Reclaiming children and youth*, 23(4), 5.
- Beck, A. T. (1979). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Penguin.
- Belsky, J. (2005). The developmental and evolutionary psychology of intergenerational transmission of attachment. *Attachment and bonding: A new synthesis*, 92.
- Bjørnholt, M. (2024). Fortsettelsesvold etter samlivsbrudd: konsekvenser for mødres helse og livskvalitet. *Tidsskrift for velferdsforskning*, (1), 1-15.
- Bjørnholt, M. (2021). I skyggen av likestillingen–voldsutsatte mødre i Norge. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 5(6), 1-18.
- Bjørnholt, M. (2019). Vold i parforhold–fortsatt et likestillingsproblem. In *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak* (pp. 33-48). Universitetsforlaget.
- Blandhol, S. (2021). *Konfliktkoden : forstå hva som foregår i konflikt* (2. utgave. ed.). Fagbokforlaget.
- Bowlby, J. (1969). Bowlby's attachment theory. *Tavistock Institute of Human Relations*.
- Bowlby, J. (1973). Attachment and loss. Volume II. Separation, anxiety and anger. In *Attachment and loss. volume II. Separation, anxiety and anger* (pp. 429 p.-429 p.).
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss. Volume III: loss, sadness and depression. In: The Hogarth press and the institute of psycho-analysis.
- Bowlby, J., Ainsworth, M., & Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory. *Developmental Psychology*, 28(5), 759-775.
- Bowlby, J., & Solomon, M. (1989). *Attachment theory*. Lifespan Learning Institute Los Angeles, CA.
- Brand, C., Howcroft, G., & Hoelson, C. N. (2017). The voice of the child in parental divorce: implications for clinical practice and mental health practitioners. *Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 29(2), 169-178
- Bredal, A., & Stefansen, K. (2022). Vold eller foreldrekonflikt? Voldsutsatte mødres erfaringer med barneverntjenesten etter samlivsbrudd. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 99(2-3), 130-147.
- BUFDIR. (u.å.-a). *De Utrolige Årene (DUÅ)*. Retrieved 19.12.24 from <https://www.buudir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/foreldrestotte/foreldrestottende-tiltak/dua-forskole/>
- BUFDIR. (u.å.-b). *Turning into Teens TINT*. Barne-, ungdoms- og familieetaten. Retrieved 19.12.24 from <https://www.buudir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/foreldrestotte/foreldrestottende-tiltak/tint/>
- Buehler, C., & Welsh, D. P. (2009). A process model of adolescents' triangulation into parents' marital conflict: The role of emotional reactivity. *Journal of Family Psychology*, 23(2), 167–180. <https://doi.org/10.1037/a0014976>
- Circle of security international. (u.å.). *What is circle of security?* Retrieved 19.12.24 from <https://www.circleofsecurityinternational.com/circle-of-security-model/what-is-the-circle-of-security/>

- Cowan, P. A., Cowan, C. P., Pruett, M. K., Pruett, K., & Wong, J. J. (2009). Promoting fathers' engagement with children: Preventive interventions for low-income families. *Journal of Marriage and Family*, 71(3), 663–679. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00625.x>
- Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., Woitach, M. J., & Cummings, E. M. (2009). A process analysis of the transmission of distress from interparental conflict to parenting: adult relationship security as an explanatory mechanism. *Developmental psychology*, 45(6), 1761.
- Davies, P. T., Hentges, R. F., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., & Cummings, E. M. (2016). The multiple faces of interparental conflict: Implications for cascades of children's insecurity and externalizing problems. *Journal of abnormal psychology*, 125(5), 664.
- Deck, P., Eisensmith, S., Skinner, B., & Cafaro, J. (2023). Identifying Indicators of High-Conflict Divorce Among Parents: A Systematic Review. *Advances in Social Work*, 23(2), 392-408.
- Dunstan, D.A., Talbot, C.J., & del Pozo de Bolger, A. (2017). Supporting children's well-being: Outcomes of a rural child-focused education program for separating or divorced parents. *The Australian Journal of Rural Health*, 25, 132-133. DOI: 10.1111/ajr.12250.
- Ekeland, T.-J. (2022). Konflikt og konfliktforståelse : for helse- og sosialarbeidere (3. utgave. ed.). Gyldendal. *Fam Process*, 56(3), 652-668. <https://doi.org/10.1111/famp.12225>
- Eknes, J. (2006) Depresjon og mani-forståelse og behandling. Universitetsforlaget
- Flacké, A. K. (2024). Konflikt, Konfliktanalyse og konflikthåndtereren. In E. F. Syrstad, A. (Ed.), *Konflikt: Forståelse og håndtering i møte med familier*. Fagbokforlaget.
- Fosco, G. M., Weymouth, B. B., & Feinberg, M. E. (2023). Interparental conflict, family climate, and threat appraisals: Early adolescent exposure and young adult psychopathology risk. *Journal of Family Psychology*, 37(5), 731.
- Glasl, F. (1999). *Confronting conflict: a first-aid kit for handling conflict*. Hawthorn press.
- Gottman, J. M., & DeClaire, J. (1997). *The heart of parenting: How to raise an emotionally intelligent child*. (No Title).
- Gottman, J. M., Guralnick, M. J., Wilson, B., Swanson, C. C., & Murray, J. D. (1997). What should be the focus of emotion regulation in children? A nonlinear dynamic mathematical model of children's peer interaction in groups. *Development and Psychopathology*, 9(2), 421-452.
- Hald, G. M., Strizzi, J. M., Ciprić, A., & Sander, S. (2020). The divorce conflict scale. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(2), 83-104.
- Harold, G. T., Aitken, J. J., & Shelton, K. H. (2007). Inter-parental conflict and children's academic attainment: A longitudinal analysis. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(12), 1223–1232. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01793.x>
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., & Prior, M. R. (2009). Tuning in to kids: an emotion-focused parenting program—initial findings from a community trial. *Journal of community psychology*, 37(8), 1008-1023.
- Heggdalsvik, I. K. (2020). Fastlåste foreldrekonflikter: En analyse av familieterapeuters skjønnsutøvelse i saker med høy konflikt. *Fokus på familien*, 48(2), 74-95. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2020-02-02>
- Heggdalsvik, I. K. (2023). Professional Understanding and Assessment When Children Are Living with Parental High Conflict. In: Høgskulen på Vestlandet.
- Heggdalsvik, I. K., Lorås, L., & Samsonsen, V. (2022). High Conflicts as Wicked Problems from the Perspective of Family Counsellor and Child Welfare Services in Norway. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 43(2), 275-288. <https://doi.org/10.1002/anzf.1494>
- Helland, M. S., & Borren, I. (2015). Foreldrekonflikt; identifisering av konfliktnivåer, sentrale kjennetegn og risikofaktorer hos høykonfliktpar. *Rapport 2015:3*. Folkehelseinstituttet. https://www.researchgate.net/profile/IngridBorren/publication/280624723_Foreldrekonflikt_identifisering_av_konfliktnivaer_sentrale_kjennetegn_og_risikofaktorer_hos_hoykonfliktpar/links/55bf8e1408aec0e5f44761c3/Foreldrekonflikt-identifisering-av-konfliktnivaer-sentrale-kjennetegn-og-risikofaktorer-hos-hoykonfliktpar.pdf
- Hognestad, H. (2018). Involvering av barn: et essay om barn i voksne konflikter. *Fokus på familien*, 46(1), 40-52

- Hua, Z. (2023). Effects of interparental conflict on children's depression in the context of COVID-19: Does parent-child conflict play a role? *Child Abuse & Neglect*, 143, 106280. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106280>
- Huglen, I., Hidalgo, W., Young, M., & Stokkebekk, J. (2020). Sterke barn i to hjem: Resiliensorientert familierapi med skilte familier i vedvarende konflikt. *Fokus på familien*, 48(4), 231-251.
- Høigilt, A.M. & Bøe, T.D. (2021). Doubt, hope, pain and new discoveries: Parents' experiences of the high-conflict program 'No Kinds in the Middle'. *Australian & New Zealand Journal of Family Therapy*, 42, 188-200.
- Isdal, P. (2018). *Meningen med volden* (2. utg. ed.). Kommuneforl.
- Isdal, P., Søreide, E. B., & Mossefinn, R. (2020). *Bryt voldsarven. Foreldreforberedelser mot vold. Veileder for kursledere*. Alternativ til Vold Stavanger. Retrieved 19.12.24 from https://atvstiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/04/ATV_veileder-brytvoldsarven2020_O_lowres.pdf
- Johnston, J. R., Lee, S., Olesen, N. W., & Walters, M. G. (2005). Allegations and substantiations of abuse in custody-disputing families. *Family Court Review*, 43(2), 283-294. doi:10.1111/fcre.2005.43.issue-2
- Karterud, S. (2013). Emosjoner i mentaliseringsbasert terapi (MBT). *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 50(8), 759-764.
- Keating, A., Sharry, J., Murphy, M., Rooney, B., & Carr, A. (2016). An evaluation of the Parents Plus – Parenting when Separated programme. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 21 (2), 240-254. DOI: 10.1177/1259104515581717.
- Kehoe, C. E., Havighurst, S. S., & Harley, A. E. (2014). Tuning in to teens: Improving parent emotion socialization to reduce youth internalizing difficulties. *Social Development*, 23(2), 413-431.
- Kopperud, E. (2008). hva gjør vi med barna?» – Diskurser om barn og samlivsbrudd i familievernnet. *Fokus på familien*, 36(4), 317-333. https://doi.org/10.18261/ISSN0807-7487-2008_08
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg. ed.). Gyldendal akademisk.
- Lange, A.M., Visser, M.M., Finkenauer, C., Kluwer, E.S., & Scholte, R.H.J. (2023). Families in high-conflict divorces: Parent outcomes of No Kids in the Middle. *Journal of Divorce & Remarriage*, 64:2-4, 114-129. DOI: 10.1080/10502556.2023.2210478.
- Lee, U., & Lee, Y.-E. (2024). Destructive and constructive interparental conflict, parenting stress, unsupportive parenting, and children's insecurity. *Behavioral Sciences*, 14(12), 1212. <https://doi.org/10.3390/bs1412121>
- Main, M., & Solomon, J. (1986). Discovery of an insecure-disorganized/disoriented attachment pattern.
- Martínez-Pampliega, A., Aguado, V., Corral, S., Cormenzana, S., Merino, L., & Iriarte, L. (2015). Protecting Children After a Divorce: Efficacy of Egokitzen—An Intervention Program for Parents on Children's Adjustment. *Journal of child and family studies*, 24(12), 3782-3792. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0186-7>
- Mohaupt, H. (2024). *Vold og foreldreskap* (1. utgave. ed.). Fagbokforlaget.
- Mossefinn, R. (2022). *Bryt voldsarven "Jeg vil ikke bli som mine foreldre"*. VID vitenskapelige Høyskole]. VID vitenskapelige Høyskole.
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2014). Regulering som nøkkelbegrep og toleransevinduet som modell i en ny traumepsykologi. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 51(7).
- Nordanger, D. Ø., & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer : regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforl.
- Nordhelle, G. (2016). Høykonflikt: utvidet forståelse og håndtering via mekling. Universitetsforl.
- Ogden, P., Minton, K., & Pain, C. (2006). *Trauma and the body: A sensorimotor approach to psychotherapy (norton series on interpersonal neurobiology)*. WW Norton & Company.
- Olkowska, A., Pacuka, A., & Jevne, K. S. (2020). «Å gå i spagaten». Familieveilederes erfaringer og utfordringer i arbeid med foreldrekonflikter i barnevernstjenesten. "To do the splits". Family counsellors' experiences and challenges when working with high-conflict families in the context of the child welfare service. <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2020-04-04>
- Oterholm, I., Flacke, A. K., Wirkola, A. W., Kastås, L., Kvikne, T., Edvardsen, L., Skøien, M., Hunderi, M., Storheim, Å. S., Brunborg, A., & Lundene, S. (2024). *Ressurshåndbok*.

- Ressurshåndbok for arbeid med familier der det er høy grad av konflikt mellom foreldrene. Barnevernet i Nedre Romerike og VID Vitenskapelige høyskole.
- Patterson, G. R., & MacCoby, E. E. (1980). Mothers: The unacknowledged victims. *Monographs of the society for research in child development*, 1-64.
- Patterson, M. L. (1982). A sequential functional model of nonverbal exchange. *Psychological review*, 89(3), 231.
- Polak, S., & Saini, M. (2019). The complexity of families involved in high-conflict disputes: A postseparation ecological transactional framework. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(2), 117-140
- Porges, S. W., & Furman, S. A. (2011). The early development of the autonomic nervous system provides a neural platform for social behaviour: A polyvagal perspective. *Infant and child development*, 20(1), 106-118.
- Pruett, K. D., Kline-Pruett, M., & Deutsch, R. (2019). Bringing the previously absent father into the family. In L. R. Greenberg, B. J. Fidler, & M. A. Saini (Eds.), *Evidence-informed interventions for court-involved families: Promoting healthy coping and development* (pp. 282–302). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/med-psych/9780190693237.003.0011>
- Raknes, S. (2024). Psykologisk førstehjelp når følelsene er vanskelige. *Ung.no*. https://www.ung.no/psykisk/hva-kan-hjelpe/3187_Psykologisk_f%C3%B8rstehjelp_n%C3%A5r_f%C3%B8lelsene_er_vanskelige.html
- Raknes, S., Dyregrov, K., Pallesen, S., Hoffart, A., Stormyren, S., & Haugland, B. S. M. (2017). A pilot study of a low-threshold, low-intensity cognitive behavioral intervention for traumatized adolescents. *Scandinavian Psychologist*, 4.
- Saini, M., & Birnbaum, R. (2007). Unraveling the label of "high conflict": What factors really count in divorce and separated families.
- Saini, M., Black, T., Lwin, K., Marshall, A., Fallon, B., & Goodman, D. (2012). Child protection workers' experiences of working with high-conflict separating families. *Children and Youth Services Review*, 34(7), 1309–1316. doi:10.1016/j.childyouth.2012.03.005
- Sandler, I., Wolchik, S., Mazza, G., Gunn, H., Tein, J-Y., Berkel, C., Jones, S., & Porter, M. (2020). Randomized effectiveness trial of the New Beginnings Program for divorced families with children and adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49:1, 60-78. DOI: 10.1080/15374416.2018.154008.
- Stallman, H.M. & Sanders, M.R. (2014). A randomized controlled trial of Family Transitions Tripel P: A group-administered parenting program to minimize the adverse effects of parental divorce on children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55, 33-48. DOI. 10.1080/10502556.2013.862091
- Stokkebekk, J. (2022). Navigating prolonged conflict: Subject positions and meaning constructions in postdivorce families.
- Stokkebekk, J., Iversen, A., Hollekim, R., & Ness, O. (2021). “The troublesome other and I”: Parallel stories of separated parents in prolonged conflicts. *Journal of Marital and Family Therapy*, 47(1), 52-68.
- Stokkebekk, J., Iversen, A. C., Hollekim, R., & Ness, O. (2019). “Keeping balance”, “Keeping distance” and “Keeping on with life”: Child positions in divorced families with prolonged conflicts. *Children and Youth Services Review*, 102, 108-119.
- Stokkebekk, J., Törrönen, J., Emery, R. E., Iversen, A. C., & Hollekim, R. (2022). The heroic savior, the jungle guide and the beacon amidst a fog of uncertainty: Agency of fathers in prolonged postdivorce conflicts and their positioning of children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 63(7-8), 526-548.
- Sudland, C., & Basberg Neumann, C. (2021a). «For det er jo alvorlige saker» –barnevernets møte med fastlåste foreldrekonflikter. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 98(2), 136-152.
- Sudland, C., & Neumann, C. B. (2021b). Should we take their children? Caseworkers' negotiations of 'good enough' care for children living with high-conflict parents. *European Journal of Social Work*, 24(4), 683-695.

- Sudland, C. (2020). Challenges and dilemmas working with high-conflict families in child protection casework. *Child & Family Social Work*, 25(2), 248-255.
- Sudland, C. (2024). Foreldrekonflikter i barnevernet. In E. Syrstad & A. K. Flacké (Eds.), *Konflikt: Forståelse og håndtering i møte med familier*. Fagbokforlaget.
- Sudland, C. (2023). «Hva gjør vi nå?» Alvorlige foreldrekonfliktsaker i barnevernet. *Skriftserien*. Syrstad, E., & Flacké, A. K. (2024). *Konflikt : forståelse og håndtering i møte med familier* (1. utgave. ed.). Fagbokforlaget.
- Søreide, E. B. (2022). Bryt voldsarven, Foreldreforberedelser mot vold ... vi ser at det skjer noe da ... En kvalitativ studie om forebygging av intergenerasjonell overføring av vold. In: VID vitenskapelige høyskole. Oslo.
- Torkildsen, S. R. (2020). De tre pilarene i traumebevisst omsorg. *RVTS Sør*. <https://rvtssor.no/aktuelt/294/de-tre-pilarene-i-traumebevisst-omsorg/>
- Tuning into kids Europe (u.å.). *Hva er Tuning in to Kids® og Tuning in to Teens™*. Retrieved 19.12.24 from <https://tuningintokids.no/hva-er-tuning-in-to-kids-og-tuning-in-to-teens/>
- van Dijk, R., van der Valk, I. E., Deković, M., & Branje, S. (2022). Triangulation and child adjustment after parental divorce: Underlying mechanisms and risk factors. *Journal of Family Psychology*, 36(7), 1117–1131. <https://doi.org/10.1037/fam0001008>
- Webster-Stratton, C., & Bywater, T. (2019). The Incredible Years® series: An internationally evidenced multimodal approach to enhancing child outcomes.
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S., & Harley, A. E. (2012). Tuning in to Kids: an effectiveness trial of a parenting program targeting emotion socialization of preschoolers. *Journal of family Psychology*, 26(1), 56

Mai 2026
ISSN 2387-6662
ISBN 978-82-8439-486-2
Rapport nr. 142

Universitetet i Stavanger
N-4036 Stavanger
Norge
www.uis.no